

Suradnja učitelja i roditelja u waldorfskoj školi

Proroković, Slavica

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:245100>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju

Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Slavica Proroković

Suradnja učitelja i roditelja u waldorfskoj školi

Diplomski rad

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Suradnja učitelja i roditelja u waldorfskoj školi

Diplomski rad

Student/ica:

Slavica Proroković

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Marija Buterin Mičić

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Slavica Proroković**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Suradnja učitelja i roditelja u waldorfskoj školi** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. rujna 2021.

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Suradnja škole i obitelji	6
2.1. Individualni oblici rada.....	8
2.2. Skupni oblici rada	10
2.3. Tehnološki posredovana suradnja	12
3. Metodologija rada	12
4. Rudolf Steiner i waldorfska pedagogija	13
5. Waldorfska škola	15
5.1. Waldorfske škole u Hrvatskoj	18
6. Waldorfski učitelji	21
7. Suradnja učitelja i roditelja u waldorfskoj školi	22
8. Oblici suradnje u waldorfskim školama	27
8.1. Roditeljske večeri	28
8.2. Roditeljski sastanci i informacije.....	29
8.3. Posjet roditeljskom domu	30
8.4. Dani roditelja	31
9. Kvaliteta odnosa učitelja i roditelja	32
9.1. Školske obitelji	33
9.2. Podrška učiteljima i roditeljima u školi	33
10. Prikaz istraživanja suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi	35
11. Zaključak	39
12. Popis literature	40
13. Sažetak	43

1. Uvod

Odgoj započinje u obitelji kao zajednici u kojoj djeca stječu stavove, vrijednosti i društvene norme, a s vremenom se u odgoj uključuju i ostali čimbenici. U trenutku kada roditelji svoje dijete upišu u prvi razred osnovne škole, onda, osim obitelji, važnu ulogu u životu djeteta počinje imati škola, odnosno, učitelji i svi ostali sudionici odgojno – obrazovnog procesa. To znači da roditelji svoje dijete povjeravaju školi te od nje imaju velika očekivanja da će voditi brigu ne samo o obrazovanju, nego i o odgoju djeteta. Kako bi to uspješno činili, potrebno je uspostaviti suradnju između učitelja i roditelja, kako bi oni zajedničkim snagama stvorili pozitivno i sigurno okruženje u kojem će djeca moći učiti, stjecati brojne vještine i sposobnosti i razvijati kompetencije potrebne za daljnji život. Maleš (1996) suradnju definira kao proces u kojem se učitelji i roditelji međusobno informiraju, savjetuju, uče, dogovaraju oko najvažnijih pitanja, ali također i druže kako bi stvorili kvalitetan odnos. U središtu procesa suradnje mora biti dijete i njegove potrebe, interesi, sklonosti i druge posebitosti koje će rezultirati cjelokupnim razvojem. Suradnja učitelja i roditelja jedno je od brojnih posebitosti waldorfske pedagogije. Učitelji su najčvršći temelj i stup svake waldorfske škole te moraju uspostaviti dobar, iskren i kvalitetan odnos s roditeljima djece koju odgajaju i obrazuju. Taj proces olakšan je činjenicom da učenike svih osam godina školovanja prati isti učitelj kojeg roditelji imaju priliku dobro upoznati, a time i steći povjerenje u pojedinca koji njihovo dijete vodi kroz odgojno-obrazovni put. Waldorfska škola predstavlja jednu veliku zajednicu učitelja, roditelja i učenika, a bogatstvo takve vrste obrazovanja, između ostalog, leži u brojnim prilikama za njihovo druženje i suradnju.

Njihovom suradnjom i odnosom inspiriran je i ovaj diplomski rad koji za cilj ima utvrditi oblike suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi te načine na koje se isti ostvaruju. Prvi dio rada posvećen je prikazu glavnih posebitosti i oblika suradnje obitelji i škole, nakon čega se fokus premješta na suradnju učitelja i roditelja u waldorfskim školama. Naposljetku, prikazana su i istraživanja na tematiku suradnje u waldorfskim školama te zaključna promišljanja o temi.

2. Suradnja škole i obitelji

U svakodnevnom životu djeteta školske dobi izmjenjuju se brojne sredine, a to su u najvećoj mjeri obitelj i škola u kojima djeluju dva vrlo važna odgojna čimbenika, a to su roditelji i učitelji. Iz tog razloga potrebna je redovita i trajna suradnja te stvaranje kvalitetnih partnerskih odnosa roditelja, učitelja i škole (Rečić, 2006). Obrazovni put djeteta uključuje predškolske, osnovnoškolske, srednjoškolske i visokoškolske ustanove, a suradnja između njihovih roditelja i učitelja uvijek mora biti aktivna i kvalitetna. Njihove obveze s vremenom postaju sve složenije. Dužnost roditelja je da na vrijeme upišu dijete u školu, da se brinu o njegovom odgoju i obrazovanju te da mu pomažu u ispunjavanju školskih obveza. Njihovo pravo, ali i dužnost je surađivati sa školom te dobiti uvid u sadržaje, načine i postupke odgoja i obrazovanja djece. Učitelji, s druge strane, dužni su na pismeni ili usmeni način obavještavati roditelje o napretku i tijeku školovanja djeteta, a roditelji se moraju odazvati svim pozivima učitelja koji se tiču njihovog djeteta. Uloga roditelja je i poticanje djeteta na sudjelovanje u brojnim aktivnostima, koje mogu biti umjetničke, sportske i slično (Rosić i Zloković, 2003).

Obitelj, iako najvažnija u životu svakog djeteta, zbog ostvarivanja odgojnih ciljeva i cjelokupnog razvoja djeteta mora surađivati sa vrtićem i školom. Suradnja mora biti jednaka, aktivna i odgovorna, temeljiti se na povjerenju, poštovanju, dvosmjernoj komunikaciji i prihvaćanju prava i obveza te koristiti učenicima, roditeljima i učiteljima (Rečić, 2006).

Kako bi se uspostavila suradnička komunikacija učitelja i roditelja, učitelji moraju proširiti svoju stručnost. Isto tako, važno je da pokušaju razumjeti roditelje, promatraju probleme s njihove točke gledanja, poštuju znanja koja roditelji imaju o svojoj djeci te da u potpunosti poštuju njihove odgojne postupke. Iako su učitelji u suradničkom odnosu stručnjaci, moraju prihvatiti činjenicu da roditelji, barem kad je riječ o odgoju, mogu dati vrlo vrijedne i korisne savjete i ideje (Rosić i Zloković, 2003).

Suradnja između obitelji i škole mora biti neprekidna i sustavna, jer samo kao takva rezultira odgojnim radom koji nastaje ostvarivanjem zajedničkih ciljeva i potreba. Svi sudionici suradnje djeteta moraju promatrati kao cjelinu koja može i mora napredovati, a kako bi se dogodio cjelokupni razvoj i napredak, učitelji moraju u potpunosti iskoristiti svoju kompetentnost te se u potpunosti posvetiti odgoju i obrazovanju djece. Okruženje njihovog rada je razred te je važno stvoriti ugodnu, kvalitetnu i poticajnu atmosferu (Murić, 2016).

Dobra i kvalitetna suradnja važna je i korisna učenicima, roditeljima, učiteljima i ustanovi u kojoj se odvija. Odnos koji roditelji imaju prema učiteljima i ostalim sudionicima odgojno – obrazovnog procesa djeluje na način na koji će djeca, polaskom u školu, prihvatiti te iste osobe. Dječji osjećaj vlastite vrijednosti jača u situacijama u kojima se učitelji i roditelji međusobno poštuju, budući da je svijest koju djeca imaju o sebi usko povezana s onom koju imaju o svojim roditeljima. Nadalje, dobivanjem podrške od strane učitelja, roditelji postaju sigurniji u sebe i raste njihov interes za pomoć djetetu u izvršavanju školskih obveza, informiranju o uspjehu i napretku djece u školi, sudjelovanje u radionicama, predavanjima i raznim aktivnostima u koje je njihovo dijete uključeno. Suradnja učiteljima omogućuje uvid u nova znanja i iskustva koja im mogu pomoći prilikom upoznavanja učenika i njihovih različitih zahtjeva i potreba. Isto tako, povratne informacije koje roditelji pružaju učiteljima mogu rezultirati povećanjem njihovog samopouzdanja i zadovoljstva s poslom koji obavljaju. I naposljetku, korist koju ima ustanova je raznolikost i veća kvaliteta rada. Ako su roditelji motivirani, veća je vjerojatnost da će sudjelovati u aktivnostima i radu škole, da će preuzeti ulogu donatora, sudjelovati u uređenju škole i slično (Rosić i Zloković, 2003).

Brojna istraživanja potvrđuju potrebu za uključivanjem roditelja u život škole, i to sa različitim ulogama te ukazuju na brojne prednosti takve uključenosti. Jedan od glavnih čimbenika uspješnosti ili neuspješnosti djeteta u školi je svakako interes i podrška roditelja. Ukoliko su roditelji velikim dijelom uključeni u život škole, djeca će pokazivati pozitivne oblike ponašanja i pozitivan emocionalni razvoj. Isto tako, oni roditelji koji su uključeni, razvijaju pozitivan odnos prema učiteljima svoje djece pa se samim tim poboljšava njihova međusobna komunikacija. Roditelji, također, mogu pridonijeti uspješnosti škole pridajući dovoljno pozornosti dječjim potrebama i interesima. Uključenost roditelja dovodi do toga da djeca shvaćaju važnost obrazovanja i da će oni, kao njihovi roditelji, surađivati sa školom kako bi njihovo dijete bilo uspješno. Ako se roditeljima daje do znanja da je partnerstvo jedan od najtežih poslova, onda roditelji neće imati nerealna očekivanja te će od početka graditi zdravi partnerski odnos s učiteljima. Sami počeci odnosa mogu biti obični razgovori o vremenu, nekim događajima u blizini i slično, ali kad izgrade odnos, u jednom trenutku moraju početi razgovarati i o djeci, pri čemu učitelji moraju postavljati dosta pitanja kako bi od roditelja dobili informacije o djeci koje im mogu pomoći (Brooks, 2002).

Roditelji moraju biti upoznati s načinima na koje njihova djeca uče i kod kuće im moraju pomagati i poticati ih. Roditelji na roditeljskim i individualnim sastancima dobivaju ne samo opće informacije o sadržaju i metodama rada, nego i savjete o tome kako će pronaći najbolje

odgovore na zahtjeve svoje djece. Roditelji imaju vrlo važnu ulogu, jer doprinose razvoju pozitivnog i zdravog ozračja škole, pomažu u organizaciji različitih svečanosti, iniciraju i omogućuju brojne akcije u školi i slično (URL 2).

Najbolji načini za uključivanje roditelja u život škole su programi koji će: poboljšati školsku klimu, pružiti obiteljima podršku i razne usluge, povećati roditeljske sposobnosti i vodstvo, povezivati obitelji djece koja pohađaju školu, pomoći učiteljima u obavljanju njihovog posla, itd. Međutim, svaki program ima za cilj pomoći djeci u školi i u kasnijem životu (Brooks, 2002). Dobrobit djeteta glavni je cilj suradnje učitelja i roditelja. Oni svojom suradnjom moraju stvoriti povoljne i jedinstvene utjecaje koji će pružiti pozitivne poticaje cjelokupnom razvoju djeteta. Jačanje sigurnosti i vlastite vrijednosti učenika još je jedan od rezultata kvalitetne suradnje. Kako bi suradnja učitelja i roditelja bila uspješna, važno je međusobno jačanje autoriteta, što znači da roditelji moraju podržavati autoritet učitelja i obrnuto. Na taj način, spriječit će se smanjenje autoriteta obitelji i škole, jer to može znatno otežavati odgojno-obrazovni rad (Rosić i Zloković, 2003). Nadalje, Rečić (2006) oblike suradnje između učitelja i roditelja dijeli u dvije glavne skupine, a to su individualni i skupni oblici.

2.1. Individualni oblici rada

Individualni oblici rada podrazumijevaju informiranje i razgovor s jednim ili oba roditelja jednog djeteta. Najčešći oblik takve suradnje su individualni razgovori. Razgovor je jedan od načina na koji se stvaraju odnosi s roditeljima, učenicima, učiteljima, suradnicima i sl. Svaki takav razgovor mora se temeljiti na dobronamjernosti, jer se na taj način mogu stvoriti kvalitetni odnosi. Vrijeme održavanja individualnih razgovora određuje razrednik. Važno je naglasiti kako roditelji na razgovore dolaze samoinicijativno kad žele saznati kako njihovo dijete napreduje u školi ili na poziv učitelja ili ravnatelja ako nastane problem u koji je uključeno njihovo dijete. Poželjno je da učitelji budu fleksibilni te da, u situacijama kada roditelji nisu u mogućnosti doći na dogovoreni termin, isplaniraju novi termin razgovora kako bi se proces praćenja postignuća djeteta odvijao kontinuirano. Kontinuiranim individualnim razgovorima učitelji i roditelji pokazuju interes za ono što se događa u školi, djeci daju do znanja da su im spremni pomoći kada je to potrebno, posebice kada se pojave problemi u učenju ili ponašanju, pokazuju koliko su zadovoljni njihovim postignućima i pohvaljuju njihov uspjeh i napredak (Rečić, 2006).

Individualnim razgovorima učitelji imaju priliku upoznati roditelje i uvjete u kojima dijete živi, kako bi razumjeli njihovo ponašanje u školi te upoznati na koji način se djeca potiču i

osamostaljuju. Individualni razgovori mogu se odvijati u školi ili u obiteljskom domu. Razgovori u školi održavaju se u školskoj ustanovi u točno određeno vrijeme, a za realizaciju tog oblika rada potrebno je imati mirnu i tihu prostoriju, kako bi razgovor teкао neometano. Važno je naglasiti kako se takav oblik suradnje ne odnosi samo na razgovore roditelja s učiteljima, nego se isti može obaviti sa pedagogom, ravnateljem, ostalim nastavnicima, učenicima i slično (Rosić i Zloković, 2003). Učitelji moraju biti dobro pripremljeni za individualne razgovore, jer je jedan od glavnih ciljeva koji nastoje ostvariti profesionalni i argumentirani istup. Isto tako, roditelji moraju upoznati namjere učitelja i znati da je on zaista tu kako bi pomogao njihovom djetetu u intelektualnom, ali i u emocionalnom rastu i razvoju. Važno je da se individualni razgovori ne temelje samo na informiranju o ocjenama, nego i na svim ostalim informacijama koje se tiču djeteta, kao što su aktivnosti u kojima sudjeluje, njegovo ponašanje, odnos s ostalim učenicima u razredu i slično (Murić, 2016).

Nadalje, razgovori u obiteljskom domu predstavljaju poseban oblik suradnje u kojem učitelji posjećuju domove svojih učenika. Iako ovakav oblik suradnje nije toliko čest, on itekako može pozitivno utjecati na dijete, roditelje i učitelje. Prakticiranjem takve suradnje, razgovor se odvija u opuštenom okruženju, što pridonosi stvaranju prijateljskog odnosa između učitelja i roditelja. Isto tako, ako roditelji posjete dom djeteta, imaju priliku puno bolje razumjeti dijete i životnu situaciju u kojoj je ono odraslo (Rosić i Zloković, 2003).

Prednost individualnih razgovora je neposredna i otvorena komunikacija koja omogućuje da se sugovornici razumiju i dogovore o načinima odgojnog djelovanja. Nedostatak individualnih razgovora je njihova neekonomičnost, obzirom da učitelj za razgovor sa svakim roditeljem mora izdvojiti puno vremena, što je pored cjelokupnog posla kojeg obavlja vrlo teško (Rosić i Zloković, 2003).

Još jedan individualni oblik rada je i pismeno informiranje, koje pripada indirektnoj suradnji između obitelji i škole. U takvom obliku suradnje, učitelji informacije o uspjehu i ponašanju djeteta roditeljima šalju u pismenom obliku. Pri tome, učitelji moraju voditi računa o načinu pisanja. Moraju pažljivo birati riječi, pisati jasno, jednostavno te nikako ne smiju previše naglašavati probleme. Pismeno informiranje, ali samo ako se redovno koristi, može učvrstiti odnos škole s roditeljima. Međutim, pismeno komuniciranje mogu koristiti i roditelji kako bi opravdali izostanke, poslali liječničke nalaze, dali prijedloge razredniku i sl. Takvo komuniciranje je često i jedini način komuniciranja učitelja i roditelja, posebice u onim slučajevima u kojima su djeca udaljena od obitelji i žive u učeničkom ili dječjem domu (Rosić

i Zloković, 2003). Također, Murić (2016) ističe kako će se pisanim porukama u velikoj mjeri izbjeći situacije u kojima roditelji krivo razumiju obavijesti koje učitelji nastoje prenijeti.

2.2. Skupni oblici rada

Skupno informiranje je oblik suradnje za koji je karakteristična istovremena prisutnost roditelja učenika iz jednog razreda ili učenika cijele škole. Postoji nekoliko prednosti i nedostataka takvih oblika suradnje. Glavne prednosti su prilika za međusobno upoznavanje roditelja i ekonomičnost, budući da se u isto vrijeme informira velik broj roditelja. Nedostatak ovakvih oblika suradnje je činjenica da mnogobrojne razlike među prisutnim roditeljima mogu dovesti do toga da neki ostanu samo pasivni slušatelji (Rosić, 2005).

Glavne vrste skupnog informiranja su grupni razgovori i roditeljski sastanci. Grupni razgovori održavaju se onda kada postoje određeni problemi koji povezuju roditelje. Oni se mogu održati u nekoliko modaliteta: na razini cjelokupne škole, na razini razreda, programa obrazovanja, zanimanja i slično. Grupu koja sudjeluje na takvim razgovorima povezuje tema, odnosno situacija u kojoj su se našli roditelji i škola. U tim situacijama rješavaju se opći problemi koji se tiču cjelokupne škole te problemi određene skupine roditelja. Nadalje, ovim oblikom suradnje omogućen je konkretan razgovor o problemu koji se tiče roditelja pri čemu oni mogu otvoreno razgovarati. Drugo, roditelji imaju priliku razmijeniti iskustva, što može pomoći pri rješavanju problema, zato što su istraživanja pokazala kako će roditelji prije poslušati savjet drugih roditelja. Zatim, vrijeme koje je utrošeno na takve razgovore je maksimalno i vrlo efikasno iskorišteno. Naposljetku, roditelji postaju aktivniji zato što ih je manje u skupini pa svaki roditelj ima priliku doći do izražaja (Rosić, 2005).

Roditeljski sastanci sastoje se od dvije cjeline: opće informativne i savjetodavne. Roditeljski sastanci ne smiju postati puka formalnost, jer će se onda roditelji na iste odazvati u manjoj mjeri. Kao i svaki oblik suradnje, i njih je potrebno dobro pripremiti, a priprema se odnosi na planiranje vremena, definiranje teme, metoda i sredstava koji će se koristiti, osiguravanje prostorija u koje će se moći smjestiti svi roditelji te donošenje zaključaka na temelju razgovora s roditeljima (Rosić i Zloković, 2003).

Roditeljski sastanci mogu biti organizirani za: manje skupine roditelja, cijele razrede i više razreda zajedno. Sadržaji roditeljskih sastanaka mogu biti tematski, pri čemu su više organizirani kao predavanja, zatim radionice za roditelje, druženja za roditelje i učenike, izrada brojnih projekata i slično (Rečić, 2006). Na roditeljskim sastancima može se odvijati još jedan

oblik suradnje, a to su predavanja za roditelje. Predavanja se mogu fokusirati na društvenu i javnu djelatnost škole ili na osposobljavanje roditelja za uspješne i kvalitetne suradnike. Razrednik vodi predavanja ako su organizirana za jedan razredni odjel, a stručni suradnik pedagog vodi predavanja koja su organizirana za više razrednih odjela. Važno je da predavanja ne budu preduga, da ne zauzmu najveći dio roditeljskih sastanaka, a na kraju svakog predavanja voditelj mora roditeljima odgovoriti na sva pitanja koja imaju te im mora dopustiti da iznesu svoja mišljenja i stavove (Murić, 2016).

Još neki oblici suradnje učitelja i roditelja koji postoje u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu su: sudjelovanje na različitim tečajevima, izleti roditelja i učenika, ljetni kampovi (primjerice, škole u prirodi i škole plivanja), sudjelovanje u izvanškolskim i izvannastavnim aktivnostima, odlasci u kazališta i kino dvorane, i brojni drugi. Pri tome, učitelji i roditelji imaju zajedničke ciljeve, a to su: stvoriti mogućnosti u kojima će djeca steći znanja i vještine, osposobiti djecu za učenje i u najvećoj mogućoj mjeri im pomagati prilikom učenja, pripremiti ih za iskušenja i prepreke na koje bi mogli naići tijekom svog života te ih naučiti vrijednostima dostojnima čovjeka (Rečić, 2006).

Pedagoške radionice mogu se definirati kao jedan od oblika grupne interakcije na kojima se odvija kružna komunikacija. One roditeljima pružaju priliku da iznose vlastite ideje, međusobno surađuju, dijele iskustva te im potiče osjećaj pripadnosti, sigurnosti i zajedništva. Za takav oblik suradnje važno je da komunikacija bude višesmjerna, a same radionice sastoje se od četiri glavna dijela. Prvi dio je uvodni dio na kojem se roditelji međusobno upoznaju, drugi dio je središnji na kojima se raspravlja o temama radionice, zatim završni dio na kojem se sve skupa zaključuje i naposljetku evaluacija, na kojoj roditelji vrednuju samu radionicu (Murić, 2016).

Temeljna obilježja ovakvih radionica su: intenzivan rad roditelja na sebi, pri čemu ih se ne smije prisiljavati ili stvoriti dojam da će biti etiketirani, zatim razmišljanje i izjašnjavanje o određenim pitanjima i dilemama koje roditelji eventualno imaju te raspravljanje o onim pitanjima koja su važna za roditelje, ali i za učitelje. O svemu tome roditelje upoznaje voditelj radionice, odnosno učitelj koji mora imati određene kompetencije. Neke od njih su: dobro poznavanje teme radionice, sigurnost koju posjeduje tijekom nastupa, sposobnost davanja jasnih uputa za rad, razvijena vještina kvalitetnog komuniciranja sa sudionicima, sposobnost moderiranja te sposobnost rješavanja sukoba (Ljubetić, 2013).

2.3. Tehnološki posredovana suradnja

Budući da je u moderno doba tehnologija napredovala, ona se proširila na sve aspekte ljudskog života, pa tako i na odgojno – obrazovni sustav. Učitelji i roditelji sve više surađuju putem e-maila, sms poruka, poziva i slično. Međutim, ono o čemu obje strane moraju neprestano razmišljati je da takav način komunikacije ne smije zamijeniti interakciju licem u lice. Neupitno je da je život ubrzan i da tehnologija i učiteljima i roditeljima olakšava i štedi vrijeme, ali ona ne smije biti jedina poveznica između učitelja i roditelja, nego se oni moraju povezati bez posrednika (Murić, 2016).

3. Metodologija rada

Predmet rada je suradnja učitelja i roditelja u waldorfskoj školi.

Ciljevi rada su utvrditi oblike suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi te načine na koje se isti ostvaruju.

Postupak korišten prilikom izrade rada je pregled relevantne literature čija je tematika vezana za suradnju učitelja i roditelja kako na općenitoj, tako i na razini waldorfske škole kao fokusu ovog rada. Na početku pretraživanja literature, kriterij je bio da se radi o općim referencama, kako bi se prikazale glavne karakteristike i oblici suradnje između obitelji i škole. Zatim su se u proces pretraživanja uključivale specijalizirane reference čija je glavna tematika bila suradnja učitelja i roditelja u waldorfskim školama. Primarni izvori literature poslužili su za pronalazak dodatnih referenci na tematiku ovog diplomskog rada, a svi pronađeni izvori rezultirali su opširnim i korisnim informacijama o suradnji učitelja i roditelja u waldorfskim školama.

4. Rudolf Steiner i waldorfska pedagogija

Rudolf Steiner rođen je 27. veljače 1861. godine u Donjem Kraljevcu, koje je tada bilo na području Austro-Ugarske Monarhije, gdje je njegov otac radio na željezničkoj postaji. Steiner je, zbog očevog posla, bio zainteresiran za željeznice i sve vezano za njih, zbog čega ga je njegov otac odlučio upisati u realnu školu u Beču (Bakota, 2007). Tamo je završio i studij kemije, biologije i fizike te je u isto vrijeme pohađao predavanja iz filozofije, literature i povijesti. Također, stekao je doktorat iz područja filozofije. Svoj pedagoški rad nastavio je isto tako u Berlinu predavanjem pod nazivom „Škola za obrazovanje radnika“ te rukovođenjem „Slobodne waldorfske škole“ u Stuttgartu (Matijević, 2001).

Kroz svoj život i rad u Berlinu, upoznao se sa teozofijom te je kroz svoje predavanje pod nazivom „Kršćanstvo kao mistična činjenica“ postao tajnik njemačke sekcije teozofskog društva (Seitz i Hallwachs, 1997). Međutim, s vremenom je to društvo napustio iz razloga što je počeo primjećivati kako je u njemu sve više i više prisutan spiritizam, a to se suprotstavljalo njegovom tumačenju duhovnosti pojedinca. Rezultat toga bilo je osnivanje Antropozofskog društva 1913. godine, a koje je organizirano na način da zadovolji sve duševne potrebe svojih članova (Bakota, 2007). Jedna od definicija antropozofije je da je to znanost o tijelu, duši, duhu i svijetu. Steiner je polazio od stajališta kako tijelo pojedinca pripada svijetu. Čovjek tijelom opaža svijet, a dušom ga gradi. U kontekstu antropozofije važno je spomenuti i osjećaje, volju i mišljenje pojedinaca. Antropozofija se, također, temelji na stajalištu da se čovjek sastoji od četiri glavna dijela, a to su: fizičko tijelo, životno tijelo, duševno tijelo i ja, a ono po čemu se pojedinci razlikuju su njihovi oblici duha (Koren, 2018). Matijević (2001) naglašava kako je odgajanje uzimanje u obzir svih spomenutih dijelova čovjeka. Kako bi se on odgojio, potrebno je istražiti bit svakog dijela, zato što se ne razvijaju svi dijelovi jednako.

Na načelima antropozofije temelji se i waldorfska pedagogija. Steiner je, kao utemeljitelj waldorfske škole, razvio ideju trostrukog društvenog poretka. Glavni cilj koji se tom idejom želi postići je da se svi sudionici društvenog života adekvatno organiziraju kako bi isti funkcionirao na najbolji mogući način. Primjerice, ekonomska sfera društva postoji kako bi osigurala bogatstvo svim članovima tog društva, kulturni život, kojem pripadaju umjetnost, znanost i religija, mora biti slobodan i kao takav mora omogućiti slobodu članovima društva, a politička sfera društva mora biti organizirana na način da svi članovi društva imaju jednaka prava. Kako bi tu ideju promovirao i učinio poznatom svima, morao ju je ostvariti unutar jedne organizacije, a ta organizacija je waldorfska škola. Prva takva škola osnovana je u Stuttgartu

1919. godine. Waldorfske škole osnovane su u nadi da će kod ljudi potaknuti razumijevanje i povjerenje u samu ideju trostrukog društvenog poretka. Na temelju te ideje, došlo je i do razvoja suradnje između učitelja i roditelja (Mäkinen, 2008).

Ono čemu teži waldorfska pedagogija je usklađivanje tjelesnog i duhovnog dijela čovjeka. Svako dijete je individua koja ima emocije i razmišljanja, zbog čega svaki nastavnik mora pažljivo slušati potrebe djeteta te svoje djelovanje ne smije u potpunosti osloniti na jednu teoriju ili jedan program, nego mora uzeti u obzir i vlastitu intuiciju. To je najbolji način koji će rezultirati time da djeca postanu ljudi, da ih se pripremi za život i sve prepreke koje im se mogu naći na putu (Damjanić, 2015). Steiner je waldorfsku pedagogiju vidio kao pedagogiju primjerenu čovjeku, što zapravo znači da su njena promišljanja, načela i pristupi početak puta prema razvoju mišljenja. Zbog toga je potrebno osposobiti djetetova osjetila i neprestano ih poticati na njihovo korištenje (Seitz i Hallwachs, 1997). Djeca pomoću njih dobivaju iskustva iz okoline pa je važno ne svoditi njihovo osposobljavanje na dominaciju samo jednog. Rudolf Steiner je smatrao da postoji dvanaest osjetila, a glavna podjela je na unutarnja i vanjska. Nastavnik ih mora upoznati i naučiti ih da ih koriste uvježbavanjem i funkcioniranjem na pravilan način. U tom kontekstu valja istaknuti jednu od brojnih posebnosti waldorfske pedagogije, a to je učenje na prirodnim materijalima do kojih dolaze sama djeca (Bezić, 1999).

Nadalje, Steiner veliki naglasak stavlja na duhovnu dimenziju čovjeka. Za njega je dijete biće koje posjeduje ne samo tjelesnu, nego i duhovnu dimenziju, a uloga nastavnika je usklađivanje tih dviju dimenzija. Najbolji način da to učini je ako potpomaže radu prirode. Drugim riječima, mora dopustiti da se priroda djeteta razvija sama dok on cijelo vrijeme pomaže na način da osigurava vanjske okolnosti koje su u određenom trenutku primjerene (Seitz i Hallwachs, 1997).

Waldorfska pedagogija uključuje i učenje o temperamentima koji se mogu objasniti duhovnom znanosti i odnosima koji nastaju između svih dijelova pojedinca. Steiner polazi od stajališta da se temperament nalazi u središtu onoga što donosimo na svijet i onoga što svaki pojedinac individualno postiže tijekom svog života. Isto tako, učitelj ne samo da mora upoznati temperament svakog djeteta, nego mora upoznati i svoj, jer jedino tako može s dječjim temperamentima postupati na pravilan način (Seitz i Hallwachs, 1997).

Steiner naglašava kako škola dijete mora osposobiti za to da upotrebljava glavu, srce i ruke. Za waldorfsku pedagogiju su odgoj i obrazovanje svi doživljaji koji se djetetu prenose pomoću mišljenja, osjećanja i djelovanja. Steiner, stoga, naglašava kako se fizičko tijelo, duša i duh

nalaze u svim područjima ljudskog života i djelovanja. Također, organizam čovjeka podijeljen je na živčano-osjetilni, ritmički i sustav udova i razmijene tvari, a sa navedenim sustavima povezani su glava, srce i ruke. Glava predstavlja mišljenje pojedinca, srce osjećanje, a ruke predstavljaju volju, odnosno djelovanje. Kako bi se osigurao njihov odgoj, Steiner je razvio kurikulum prema kojemu se u odgojno–obrazovna područja predškolskih, školskih i srednjoškolskih waldorfskih ustanova integriraju vizualne, glazbene i taktilne umjetnosti. Djeca iskustva iz okoline primaju glavom, odnosno mišljenjem, zatim srcem, odnosno osjećanjem i rukama, što uključuje učenje i izražavanje pokretom kako bi se razvila volja. U waldorfskoj školi naglasak je stavljen na ritam i ponavljanje sadržaja koji su vezani za dan, tjedan ili godinu, na pripovijedanje bajki, slikanju, glazbi te okruženju kojim se podržava cjelokupni djetetov razvoj (Starčević, 2019).

5. Waldorfska škola

Jedan od glavnih ciljeva waldorfske škole je priprema pojedinaca za samostalno i aktivno sudjelovanje u društvu. Učenici ne uče za ocjene, nego za snalaženje u samostalnom životu i u različitim situacijama s kojima će se tijekom života susresti. Također, osim općih, u waldorfskim školama realiziraju se i posebni odgojno–obrazovni ciljevi. Učenici su potaknuti da budu otvoreni za nove promjene, stječu sposobnost samostalnog rješavanja problema, razvijaju samopouzdanje, djeluju prema vlastitom sustavu vrijednosti, stječu različita znanja i vještine te razvijaju socijalne sposobnosti (Koren, 2018). U waldorfskim školama važan je individualan pristup svakom djetetu, a isti se provodi na različite načine. Prvi način je taj da učitelji glavne nastave prate djecu za vrijeme prvih osam godina školovanja, pri čemu koriste različite metode koje u središte interesa stavljaju teoriju o temperamentima djeteta i promatraju djetetov cjelokupni razvoj. Učitelji su kao dio svog obrazovanja stekli znanja za prepoznavanje pokazatelja individualnosti i sposobni su ih ne samo razvijati, nego i uvažavati i njegovati kroz djetetovo školovanje, a terapeuti, pedagog i liječnik čine dio cjelokupnog tima koji je zadužen za odgojno–obrazovni rad (URL 2).

Učenici waldorfskih škola stječu različite kompetencije. Jedna od njih je učenje stranih jezika, pri čemu se jezik smatra i odgojnim sredstvom. Djeca od prvog razreda uče dva strana jezika te do desete godine života razvijaju slušanje i govor, a gramatiku uče nesvjesno i to kroz igrokaze, igre, pjesme, priče i slično. Strani jezik koristi se kao sredstvo pomoću kojega djeca razvijaju

fleksibilno mišljenje i shvaćaju da se ista misao može izraziti brojnim zvučnim i stilističkim sredstvima. Drugim riječima, učenjem stranih jezika dijete uči dodatne načine pomoću kojih se može izražavati (URL 7). Waldorfska pedagogija polazi od stajališta kako je do devete godine života i jezik potrebno učiti iz osjećaja. Nakon devete godine, razvija se osjećaj za gramatiku, do dvanaeste godine kod djece se stvara osjećaj ljepote samog jezika, a kako djeca ulaze u pubertet, tako razvijaju osjećaj koliko je jezik zapravo moćan. Rudolf Steiner smatrao je kako se jezik razvija iz orijentacije u prostoru, što velik naglasak stavlja i na euritmiju kao jedan od načina usvajanja jezika i govora. U waldorfskim školama djeca strani jezik ne uče samo na satu određenog stranog jezika, već i na drugim satovima, primjerice, satovima matematike ili vrtlarstva, pri čemu se različiti sadržaji međusobno isprepliću (Koren, 2018).

Učitelji i ostali sudionici odgojno–obrazovnog procesa u waldorfskoj školi smatraju kako nije dobro djeci prerano dopustiti upotrebu medija i tehnologije, nego se naglasak treba staviti na učenje na temelju društvene stvarnosti. Učenici waldorfske škole informatička znanja stječu nakon dvanaeste godine života, jer su tek onda sposobni prosuđivati i tek onda imaju razvijen vlastiti sustav vrijednosti, što je vrlo važno posjedovati prije samostalnog korištenje tehnologije i Interneta. U waldorfskim školama vlada mišljenje da je tehnologija izazov, a učitelji i ostali sudionici škole ne žele učenike u potpunosti maknuti od tehnologije, nego ih žele naučiti kako zrelo, pametno i samostalno upotrebljavati suvremenu tehnologiju (Doutlik, 2015).

Nadalje, djeca u devetoj godini života doživljavaju promjenu svijesti, odnosno, djeca gube osjećaj sigurnosti koji je do tog trenutka postojao te se time povećava uloga i važnost učitelja i roditelja, koji djetetu moraju pružiti podršku prilikom razvoja osjećaja odvojenosti od svijeta i stvaranja vlastitog „Ja“. U pubertetu, oko četrnaeste godine života djeteta, učitelj počinje svoj rad prilagođavati psihofizičkim sposobnostima i potrebama svakog djeteta, najčešće kroz različite aktivnosti, priče, umjetnost i slično. On djecu može podučavati na način koji je usmjeren rješavanju problema tek kad djeca uđu u pubertet. Iz svega navedenog, „jasno proizlazi kako waldorfska pedagogija nije usmjerena na izravno intelektualno poučavanje djeteta do psihofizičke spremnosti u pubertetu, već razvija djetetove sposobnosti i inteligenciju“ (URL 2: 13).

U kontekstu waldorfske škole, često se spominje njezin duhovni život koji postoji iz dva glavna motiva. Prvi je taj da je to početak odgoja i obrazovanja koje se temelji na duhovnom znanju o cjelokupnom ljudskom biću. Drugim riječima, to je sam poziv učitelja. Drugi motiv je da je to škola koja predstavlja radni model za društvenu zajednicu u kojoj se nalazi, odnosno, to je institucija slobodnog duha (Leist, 1980).

Nastavni plan i program waldorfske škole specifičan je po tome što se nastava odvija po epohama, naglasak se stavlja na radni i umjetnički odgoj, učenje stranih jezika od najranije dobi te na euritmiju (Jagrović, 2007). Određenom nastavnim cjelinom u waldorfskoj školi učenici se bave šest do osam tjedana, a rezultat toga je veća koncentracija, potpuno posvećivanje sadržaju kojeg obrađuju te cjelovit razvoj. Djeca, nakon svakog razdoblja moraju dobiti osjećaj da su nešto postigli i ostvarili (Carlgren, 1991). Nastavni plan waldorfske škole naglasak stavlja na dubinu nastavnog sadržaja, a ne njegovu opširnost. Prilikom poučavanja, učitelji odabiru one pojave, procese i informacije koje će učenicima biti korisni u životu tijekom i nakon školovanja (URL 2). U waldorfskoj školi postoji glavna nastava, a to je dio dana u kojem djeca sadržaje iz prirodne i društvene sredine proučavaju svaki dan na satu koji traje 100 minuta. Zatim slijede dva sata posvećena praktičnim i umjetničkim aktivnostima. Drugi blok nastave odnosi se na učenje stranih jezika ili matematike, treći na učenje religije ili umjetnosti, a posljednji blok nastave posvećen je različitim umjetničkim aktivnostima (Jagrović, 2007). Nastava po epohama dovodi do trajnijeg pamćenja i učenicima omogućuje bolje i kvalitetnije povezivanje sa nastavnim sadržajem. Isto tako, nastava po epohama važna je kako bi djeca imala ne samo više vremena, nego i više snage za učenje i samostalno otkrivanje različitih istina. Podjelom nastave na glavnu i predmetnu, koja obuhvaća strane jezike, ručni rad, euritmiju i razne vrste umjetnosti, izbjegava se pretjerano opterećivanje učenika (URL 2).

U sklopu nastave u waldorfskoj školi neizostavno je spomenuti euritmiju. Matijević (2001) euritmiju definira kao način lijepog usklađivanja dijelova u cjelinu i to kroz govor, glazbu i pokret. Učenici euritmiju započinju jednostavnim ritmovima i vježbama, a s vremenom su dovoljno sposobni za velike nastupe na kojima će izvesti različite sadržaje, od lirskih, dramskih pa sve do glazbenih. Također, on naglašava da posebnost euritmije leži u tome što ona ima odgojnu, preventivnu i terapijsku ulogu koja učenicima s poteškoćama u učenju ili ponašanju omogućuje terapiju upravo kroz uvježbavanje euritmije.

U waldorfskim školama ne postoje udžbenici. Umjesto toga, uči se neposredno, putem stvarnog svijeta, iz vlastitog iskustva, promišljanja te korištenjem svih osjetila. Nekorištenje udžbenika ne znači nepovjerenje u otkrića i promišljanja drugih, nego znači fokus na to da učenici sami trebaju istraživati i steći povjerenje u vlastito mišljenje. U tome ih ponajviše potiču učitelji koji sami izrađuju većinu nastavnog materijala koji se koristi umjesto udžbenika (URL 2).

Isto tako, ne postoji klasično bročano ocjenjivanje. To ne znači da učitelji ne prate rad učenika, nego to čine na drukčije načine. Primjerice, komentiraju radove učenika na svakodnevnoj

razini, pregledavaju njihove bilježnice dajući im pri tome pedagoške upute. To je izrazito koristan način praćenja, zato što se učitelj posvećuje djetetu, a ne ocjenama. Stoga, dijete ima veću motivaciju i želju za učenjem, zato što ne uči za ocjenu, nego zato što zaista želi naučiti i steći određena znanja i vještine koja će moći primjenjivati kroz cijeli život. Na kraju svake školske godine, učitelji roditeljima svakog djeteta šalju pisma o tome koliko je njihovo dijete napredovalo, u kojim aktivnostima je sudjelovalo, koje su mu slabosti i što im preporučuje u budućnosti kako bi još više mogli napredovati. Takav način rada pridonosi suradnji učitelja i roditelja, budući da roditelji neprestano sudjeluju u radu škole te se odgoj ne stavlja samo na teret učitelja, nego i učitelji i roditelji svojim zajedničkim snagama odgajaju dijete (Koren, 2018).

5.1. Waldorfske škole u Hrvatskoj

U Waldorfskoj školi u Zagrebu djeluje Udruga roditelja i učitelja, koja je osnovana 2004. godine s ciljem promicanja, razvoja, očuvanja i unaprjeđenja cjelokupne waldorfske pedagogije ne samo u Zagrebu, nego u cijeloj Republici Hrvatskoj. Udruga uključuje brojne djelatnosti koje su pravi primjer na koji način učitelji i roditelji zajedničkim snagama ostvaruju waldorfsku pedagogiju kao poseban oblik odgoja i obrazovanja. „Djelatnosti udruge su:

- podržava i potpomaže djelovanje Waldorfske škole u Zagrebu; financijski, savjetodavno i konkretnim akcijama, na zahtjev Škole,
- osniva i potpomaže rad novih i postojećih waldorfskih školskih i predškolskih ustanova,
- potiče i organizira različite oblike rada s roditeljima, djecom i drugim zainteresiranim osobama u vidu seminara, predavanja, umjetničkih radionica, javnih tribina i slično, te tim putem proširuje razumijevanje razvojne psihologije djeteta i čovjeka uopće,
- razvija svijest o zaštiti okoliša, ekološkom načinu života, biološko-dinamičkom uzgoju biljaka kao preduvjeta za zdravije življenje na Zemlji,
- razvija programe međunarodne suradnje te se uključuje u rad međunarodnih waldorfskih udruga s ciljem informiranja i promoviranja zagrebačkih waldorfskih ustanova,
- surađuje s nadležnim ministarstvima RH i njihovim stručnim službama,
- nastupa pred tijelima i ustanovama državne i lokalne zajednice,
- jača suradnje sa srodnim organizacijama i istaknutim pojedincima u Hrvatskoj i izvan nje“ (URL 3).

Važnost suradnje učitelja i roditelja kroz određene elemente ističe i njihov školski kurikulum. Školski kurikulum za školsku godinu 2019./2020. suradnju naglašava u kontekstu vizije škole. Oni svoje vrijeme nastoje utrošiti u razvoj sadržaja koji su često zanemareni, a osnovu kurikuluma čini iskustveno i stvaralačko učenje. Zato je važna suradnja učenika, učitelja i roditelja, jer se istom učenicima omogućuje stjecanje najvažnijih obrazovnih i stručnih kompetencija pomoću kojih ih se priprema za život i tržište rada. Također, roditelji učenicima i učiteljima mogu pomoći ostvariti ciljeve obrazovnih područja, a o ciljevima i o tome jesu li oni ostvareni ili ne roditelji su obaviješteni na Vijeću roditelja i brojnim roditeljskim sastancima koji se održavaju tijekom školske godine, a na koje se oni vrlo rado odazivaju. Suradnja, odnosno doprinos roditelja nije zanemaren ni na kraju školske godine, kada se provode ankete za roditelje o tome koliko je doneseni Kurikulum bio uspješan te se u obzir uzimaju mišljenja i prijedlozi i učenika i roditelja za sljedeću školsku godinu (URL 4).

Kad je riječ o Waldorfskoj školi u Rijeci, njeni glavni ciljevi su odgoj i obrazovanje učenika po temeljnim principima cjelokupne waldorfske pedagogije, povezanost škole i lokalne zajednice u kojoj se ista nalazi, suradnja s ostalim odgojno–obrazovnim ustanovama, a vrijednosti koje se u školi njeguju su ravnopravnost, čovječnost, sloboda, odgovornost, sukladnost s prirodom i otvorenost prema duhovnom svijetu. Misija i vizija škole je odgojiti dijete kao slobodnog čovjeka koji će tijekom i nakon školovanja razvijati svoje potencijale, kreativnost, odrasti u odgovornog čovjeka koji prepoznaje svoje vrijednosti (URL 5).

Posebnost početaka Waldorfske škole u Rijeci čini zajednički interes i vrlo bliska suradnja učitelja i roditelja. Oni su zajedničkim snagama uspjeli školu održati na čvrstim i zdravim temeljima. Učitelji su bili predani i njihov posao je uvijek bio više od posla, a roditelji su waldorfsku pedagogiju smatrali velikim i važnim dijelom zdravog odgoja za njihovu djecu (URL 5).

U Waldorfskoj školi u Rijeci, roditelji upisom djece u školu automatski postaju članovi grupe roditelja, budući da je važno i poželjno da roditelji aktivno sudjeluju u radu waldorfske škole. Isto tako, na samom početku roditelji mogu izabrati članstvo u jednom od nekoliko timova. Prvi tim je Vijeće roditelja u kojem predstavnici razreda sudjeluju u radu škole, raspravama, upućuju na roditeljske potrebe, predlažu rješenja za određene probleme i sl. Zatim tim dobrodošlica i promidžba, a to su radne skupine zadužene za dobrodošlice i odnose s javnošću, primjerice, dobrodošlica novih roditelja u školu, organizacija događanja, svečanosti i radionica, iskazivanje zahvalnosti svima koji pomažu radu škole i slično. Tim održavanja škole čine oni roditelji koji

se brinu o fizičkom okruženju škole, primjerice, uređuju prostorije, dvorište škole, izrađuju materijale i proizvode za ukras. I naposljetku, svaki roditelj ima pravo uključiti se u Društvo prijatelja waldorfske pedagogije (Hrelja, 2019).

Učitelji i ostali sudionici Waldorfske škole u Rijeci roditeljima pružaju određene preporuke. Poželjno je da roditelji kod kuće imaju stabilnu atmosferu kako bi dijete bilo društveno i emocionalno stabilno te mu moraju osigurati dovoljno odmora i dovoljno vremena za izvršavanje školskih obveza, jer je to način na koji će dijete razviti pozitivne školske i radne navike. Zatim, važno je da roditelji učitelje informiraju o interesima djeteta te da zajedno sa školom sudjeluju u primjeni potrebnih disciplinskih postupka. Roditelji se, nadalje, moraju pobrinuti da njihovo dijete dođe na vrijeme u školu i da poštuje sva pravila Kućnog reda te da poštuje učitelje i ostale sudionike školskog sustava. I naposljetku, važno je i poželjno da roditelji aktivno sudjeluju u radu škole i izdvoje vrijeme za edukaciju na kojoj će dobiti mnogo informacija o cjelokupnoj waldorfskoj pedagogiji (Hrelja, 2019).

U Kurikulumu Osnovne Waldorfske škole u Rijeci za školsku godinu 2020./2021. navedeno je kako su roditelji, zajedno s učiteljima, ravnateljicom i učenicima, nositelji nastavnog procesa te kako je odgovornost za postizanje odgojno – obrazovnih ciljeva podijeljena na učitelje i roditelje. Oni zajedničkim snagama moraju osigurati različite vrste uvjeta kako bi se ostvarile odgojne zadaće i postigli obrazovni ciljevi. To uključuje biološko – životne uvjete, a to su: hrana, voda, kretanje, praćenje radnog ritma, zaštita od štetnih utjecaj i ozljeda, osiguravanje higijenskih uvjeta, zdravstvena zaštita i brojni drugi. Zatim psihosocijalni uvjeti, koji se odnose na prihvaćanje, razumijevanje, davanje savjeta, osiguravanje prilika za napredovanje, pravo na izražavanje vlastitog mišljenja i sl. I naposljetku, uvjeti za intelektualni i kreativni razvoj odnose se na raznolikost u obrazovnoj ponudi, individualizaciju sadržaja i metoda učenja i poučavanja, slobodno vrijeme i materijale za učenje (URL 6).

6. Waldorfski učitelji

Kad je riječ o suradnji učitelja i roditelja, važno je skrenuti pozornost na to što učitelji predstavljaju u djetetovom životu. Najvažniji učitelj je učitelj glavne nastave, koji ne samo da prati dijete tijekom osam godina u školi, nego u suradnji s ostalim učiteljima kreira nastavni plan i program za svoj razred. Kao polazište koristi okvirni waldorfski plan i program, razvojne osobine svakog djeteta te njihove potrebe. Pri tome, učitelj na raspolaganju ima dosta prostora da bude kreativan, ali u isto vrijeme mora snositi odgovornost i biti stručan i posvećen poslu kojeg obavlja (URL 2). Učitelj u waldorfskoj školi odgovoran je za cijeli razred u prvih osam godina školovanja. To je izrazito težak i zahtjevan zadatak, ali ako ga uspije ostvariti, djeca će do puberteta imati čvrsti ljudski oslonac, zato što će im svaki dan glavnu nastavu održavati ista osoba. To je način na koji se povjerenje pretvara u autoritet vrijedan divljenja, što je temelj za učenje djeci od sedme do četrnaeste godine. Učitelj je učenicima vođa na putu koji ih vodi u nepoznate krajeve i koji ih svojim znanstvenim objašnjenjima upoznaje s tim krajevima. Ono što je pozitivan rezultat toga je što djeca ne uče zato što moraju, nego zato što jednog dana žele imati jednaku količinu znanja koju ima i njihov učitelj (Seitz i Hallwachs, 1997).

Svaki učitelj u waldorfskoj školi mora puno toga učiti. Najprije mora naučiti da mu djeca trebaju biti najvažnija, ali zajedno s njima i njihovi roditelji. Učitelj mora biti svjestan da će s učenicima biti osam godina školovanja te da će putem naučiti na koji način rade i uče, kako misle i slično. U isto vrijeme, moraju raditi zajedno s roditeljima koji ipak najbolje poznaju svoje dijete te na njih gledati kao na svoje kolege, odnoseći se prema njima onako kako bi i sami voljeli da se prema njima odnosi (Brooks, 2002). Učitelj, osim pedagoške, ima i društvenu i terapeutsku funkciju. To znači da njegova uloga uključuje pomaganje učenicima da dođu do rješenja za određeni problem te pomoć kolegama nastavnicima ako naiđu na neke poteškoće prilikom rada. Učitelji su pojedinci koji imaju izrazito važnu ulogu u životu djeteta, zato što im u početnim razredima postavljaju temelje na koje će oni sami kasnije nadograđivati znanja, sposobnosti i vještine (Seitz i Hallwachs, 1997).

Učitelji su pojedinci koji tijekom obavljanja svog posla moraju pokazati određenu osjetljivost, koja se ne smatra slabošću, nego vrlo važnom i potrebnom sposobnošću, jer učitelji u svoj posao moraju uložiti svoju cjelokupnu osobnost. Međutim, ne smiju dopustiti da njihova osjetljivost postane pretjerana i počne utjecati na njihov odnos s roditeljima, jer se onda događaju situacije u kojima neće doći do međusobnog prihvaćanja ideja te će se različitost u idejama promatrati kao kritika ili, u još gorem slučaju, napad (Mäkinen, 2008). To je potrebno izbjegavati, jer je

cilj da suradnja i odnos između učitelja i roditelja budu zdravi. Drugim riječima, učitelji moraju pokazati osjetljivost, ali ne smiju izaći iz granica profesionalnosti.

S vremenom se mijenja ne samo odnos između učitelja i roditelja, nego i sami učitelji. Dolazi do pojave „novih“ učitelja. Oni su, za razliku od starih koji su glavni voditelji određenog razreda i kao takvi „vladaju“ unutar zatvorenih vrata, otvoreniji, transparentniji, pristupačniji. Novi učitelji su svjesni toga da ne mogu znati i učiniti sve te da je u redu, pa čak i poželjno, potražiti pomoć od svojih kolega i roditelja djece koju podučavaju. „Novi“ učitelj ne koristi telefonske razgovore s roditeljima kako bi im iznio informacije o ponašanju njihovog djeteta, nego će on određeni problem riješiti nasamo s djecom kao dio svog posla (Weichert, 2015).

U kontekstu promišljanja o učiteljima, važno je dotaknuti se pitanja integriteta. Učenik se u školi susreće s određenim sadržajima, ali i s odraslom osobom. Njihov susret s učiteljem ostavlja na njih puno dublji trag. Učenicima je učitelj uzor i bez obzira htio on to biti ili ne, uvijek mora stajati iza svojih riječi i djela. Ako ne stoji, učenici će intelektualno usvojiti sadržaje i doći do pravih zaključaka, ali na duhovnoj razini će stvoriti sliku o učitelju kao osobi koja nema integriteta i na koju se iz tog razloga ne mogu osloniti. Svaki učitelj mora biti svjestan da poučavati djecu znači voditi ih kroz život, zbog čega bi waldorfska škola, ali i svaka druga škola trebala biti što sličnija životu (Keller, 2017).

7. Suradnja učitelja i roditelja u waldorfskoj školi

Školu treba promatrati kao jednu veliku zajednicu koja uključuje ne samo učitelje i ostale sudionike odgojno–obrazovnog sustava, nego i roditelje kao njene neizostavne članove. Njihov doprinos školi je puno veći od činjenice da su oni odabrali određenu školu za svoje dijete, upisali ga u istu i povjerali ga školi i učiteljima zbog velike količine povjerenja koju imaju u njih (Leist, 1980).

Obrazovanje djece je dužnost koju mora ispuniti svaki roditelj, a u isto vrijeme to je i njihovo pravo. Osnutkom škola, odgoj i obrazovanje djece nastavlja se u školi uz pomoć učitelja. Pri tome, vrlo je važno da roditelji imaju povjerenje u učitelja svoje djece. Upravo je povjerenje jedno od glavnih elemenata suradnje učitelja i roditelja u waldorfskim školama, ali fokus nikako ne smije biti samo na tome, jer je za rad i funkcioniranje škole te za zdravu suradnju učitelja i roditelja potrebno puno više. Roditelji biraju školu na temelju kurikuluma koji im je ponuđen, ali ukoliko se tijekom školovanja njihovog djeteta odluče donijeti neke promjene, roditelji

svakako moraju biti uključeni u taj proces (Leist, 1980). Keller (2017) je u svojoj knjizi predložio nekoliko važnih stavki koje moraju biti obuhvaćene suradnjom između učitelja i roditelja u waldorfskim školama. Prvo i najvažnije je da u središtu razgovora između učitelja i roditelja uvijek mora biti dijete, pri čemu je cilj roditelja saznati daju li učitelji sve od sebe da razumiju dijete i njegove sposobnosti, slabosti, brige, probleme i slično. Na temelju toga, roditelji razvijaju povjerenje u školu i učitelje. Iako roditelji cijene svaki trud učitelja svojeg djeteta, njihovo povjerenje i odnos mogu oslabiti ukoliko učitelj ne pokušava razumjeti učenike i njihove roditelje. Nadalje, u međusobnoj suradnji učitelja i roditelja u waldorfskoj školi, potrebno je u obzir uzeti činjenicu da se dijete, kao učenik određenog razreda, druži s prijateljima i razvija socijalne vještine. Učitelj mora obratiti pozornost na ono što se događa u njegovom razredu, ali u isto vrijeme je on taj koji stvara uvjete da se svaki učenik u njegovom razredu osjeća dobro i sigurno. O tome što se događa u razredu, učitelji moraju razgovarati s roditeljima učenika (Keller, 2017).

Škola nije samo ustanova, ona se može sagledati na različite načine. Na jedan način, škola je zajednica inicirana i vođena određenom skupinom ljudi. Drugim riječima, to je velika „školska zajednica“, pri čemu se naglasak stavlja na jednaku predanost i suradnju učitelja i roditelja za održavanje te zajednice. I učitelji i roditelji imaju jednaka prava sudjelovati u donošenju najvažnijih odluka kako bi škola funkcionirala na najbolji mogući način. Njihovo sudjelovanje je različito i najčešće ovisi o osobnim i objektivnim faktorima. Međutim, školu se može sagledati i drukčije i to kao mjesto u kojem se odvija učenje, pri čemu učitelji rade svoj posao prema unaprijed definiranim zadacima. Ako se na školu gleda na taj način, onda se naglasak stavlja isključivo na učitelje koji imaju glavnu ulogu i potpunu odgovornost. U tom slučaju, roditelji se ne smiju miješati u odluke učitelja i njihove metode poučavanja, jednako kao što se učitelji ne smiju miješati u odgojne metode roditelja. Ono što smiju napraviti je dati roditeljima savjete i prijedloge, ali ništa više od toga. Primjerice, situacija u kojoj bi dijete trebalo biti izbačeno iz škole izrazito je teška ne samo za roditelje tog djeteta, nego i za učitelje koji moraju obaviti dubinsku pedagošku analizu prije nego što donesu odluku o izbacivanju iz škole. Ono što je vrlo važno učiniti je konzultirati se i komunicirati ne samo s roditeljem djeteta, nego i s roditeljima predstavnicima te bi škola trebala uzeti u obzir savjete koje im nude ostali sudionici u koje oni imaju povjerenja (Leist, 1980).

Glavna obilježja suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi su:

1. Roditelji moraju učiteljima pružati potporu i razumijevanje.

2. Njihov odnos ne smije se temeljiti na autoritetu.
3. Komunikacija mora biti jasna i razumljiva.
4. Učitelji moraju pokazati poštovanje, a ne kritiziranje roditelja, doma i obiteljskih situacija.
5. Potrebno je sačuvati autoritativnost učitelja.
6. Njihov odnos mora biti „srcem u srce“ (Mäkinen, 2008).

Još jedna točka koja je važna u suradnji učitelja i roditelja u waldorfskoj školi je da učitelji roditelje moraju shvaćati ozbiljno, što znači da ih moraju uključivati u odgojno–obrazovni proces kao predstavnike društva, raznih zanimanja ili kao potporu cjelokupnom pedagoškom procesu. I naposljetku, povjerenje se stvara ako roditelji pružaju podršku učiteljima. To može biti izrazito važno za dijete, jer ako dijete primjećuje da odrasli znaju što rade, da se dogovaraju i razgovaraju te da se međusobno podržavaju, onda će se kod djece razviti osjećaj sigurnosti i povjerenja ne samo u odrasle, nego u cijeli svijet (Keller, 2017).

Roditelji učenika koji pohađaju waldorfsku školu moraju imati povjerenja u njihove učitelje, jer jedino na taj način mogu s njima otvoreno razgovarati o brigama koje eventualno imaju. Jedna od mogućih situacija je organiziranje sastanaka na kojima, uz dopuštenje roditelja, učitelji dovode nekoga od svojih kolega koji će imati novi uvid u određenu problematiku. Isto tako, roditelji mogu dovesti nekoga svoga. Sve to rezultirat će najboljim rješenjima određenog problema i zadržavanjem zdravog partnerstva između učitelja i roditelja. Steiner je upotrijebio pojam „moralna imaginacija“ koja se odnosi na to da učitelji, prilikom pronalaska rješenja za određeni problem, moraju biti svjesni objiju strana te pomoću svoje moralne autonomije problem sagledati sa stajališta objiju strana kako bi pronašli najbolje rješenje (Weichert, 2015).

Ono za što je suradnja učitelja i roditelja prijeko potrebna je ostvarivanje ciljeva waldorfske škole. Postoje različiti zadaci i organizacijska rješenja pomoću kojih se ta suradnja ostvaruje, a to su: predavanja za roditelje, konferencije na kojima zajedno sudjeluju i učitelji i roditelji, pomoć koju roditelji pružaju prilikom organiziranja škole, izleti i ekskurzije, posjeti roditeljskom domu i brojni drugi (Matijević, 2001).

Rudolf Steiner predložio je nekoliko vježbi koje učiteljima mogu pomoći da se razviju u duhovnom smislu, a samim tim da se pripreme za rad s djecom i njihovim roditeljima. Te vježbe su zapravo sljedeća pitanja koja bi si svaki učitelj trebao postaviti:

- a) Jesu li moje misli jasne?

- b) Moja sposobnost da razlikujem važno od nevažnog prilikom izvršavanja zadataka.
- c) Jesam li dovoljno ustrajan u svojim osjećajima i postupcima?
- d) Pristupam li svakom danu na način koji omogućuje pozitivne aspekte događaja?
- e) Dopuštam li sebi da idem naprijed otvorenog uma ili zatvaram vrata prilikom istraživanja novih načina?
- f) Jesam li sposoban zadržati svoju unutarnju ravnotežu i harmoniju tijekom svojeg ponašanja? (Brooks, 2002).

U suradnji s roditeljima, učitelji ne žele uvjeravati roditelje da su uvijek u pravu, nego nastoje pozvati roditelje da budu njihovi partneri u obrazovanju tvoreći most interesa koji čine, s jedne strane, roditelji iz ljubavi prema djeci, a s druge strane učitelji iz ljubavi prema svom poslu i djeci koju podučavaju. Roditelji su prirodni odgajatelji djeteta, a učitelji „društveni“ odgajatelji, što čini savršeno partnerstvo i savršeni odnos (Weichert, 2015). Između učitelja i roditelja, dakle, mora postojati „most“ koji će ih međusobno spajati, o čemu govori i Christof Weichert na jednom od svojih predavanja u travnju 2015. godine. On odnos između učitelja i roditelja ilustrira na primjeru „zlatnog trokuta“ koji se sastoji od učenika, učitelja i roditelja. Na samom vrhu trokuta nalaze se učenici, u donjem desnom kutu učitelji, a u donjem lijevom kutu roditelji. Ako sve tri stranice trokuta funkcioniraju na najbolji mogući način, onda može doći do ostvarenja konstruktivnih odgojno - obrazovnih ciljeva. Međutim, ako se dogodi greška u bilo kojem elementu tog trokuta, onda cjelokupni obrazovni proces propada (Weichert, 2015). Drugim riječima, učenici, roditelji i učitelji moraju uložiti zajedničke snage kako bi obrazovni proces bio uspješan i kako bi rezultati bili što bolji. Nikako se ne smije dogoditi da samo jedna strana, primjerice, samo učitelji ili samo roditelji preuzmu sav teret samo na sebe.

Isto tako, učitelj u waldorfskoj školi mora roditelje upoznati s nastavnim planom i programom, budući da je glavni razlog upis djeteta u tu školu upravo povjerenje koje imaju u rad škole, sadržaje koji se u njoj poučavaju i metode koje se pri tome koriste. Roditelji imaju pravo u svakom trenutku postaviti pitanje zašto su nastavni sadržaji i metode takvi kakvi jesu, a učitelj uvijek mora imati spreman odgovor. Osim toga, učitelj roditeljima mora znati objasniti na koji način će se učenje odvijati u budućnosti. Stoga je u waldorfskoj školi važno da učitelj određeni razred prati što duže, upravo zbog dugotrajnosti obrazovnog procesa. Svaki učitelj mora dobro poznavati odgojno-obrazovni proces, mora u skladu s njim djelovati i biti sposoban predstaviti ga i obrazložiti roditeljima. Učitelj tijekom školske godine može napraviti promjene prvobitnog

nastavnog plana i programa, o čemu mora obavijestiti roditelje te im promjene objasniti i argumentirati (Keller, 2017).

Učitelji, kako bi stvorili što bolji odnos s roditeljima, moraju napraviti nekoliko stvari. Moraju naučiti kako im roditelji mogu pomoći, potaknuti otvorenost, razviti odnos bogat povjerenja, koristiti stručnost roditelja i slično. Učitelji u waldorfskoj školi imaju i određenu odgovornost na temelju koje moraju olakšati suradnju obitelji i škole. Odluke koje donose, a koje se tiču djece, moraju obavezno priopćiti roditeljima (Brooks, 2002). Partnerstvo s roditeljima jedan je od glavnih elemenata pomoću kojeg se izvršava društvena komponentna waldorfskog obrazovanja. Njome se djecu uči prilagodbi na društvenu okolinu u kojoj se nalaze te ih uči životu u društvenoj stvarnosti (Weichert, 2015).

Tijekom komunikacije s roditeljima, učitelji moraju biti otvoreni, paziti na ton glasa te biti svjesni uloga koje svatko od njih zauzima i svoje sposobnosti da traže objektivnu istinu. Isto tako, svaki razgovor moraju voditi u smjeru povjerenja koje mora nastati između njih i roditelja (Brooks, 2002). Učitelji i roditelji moraju se sastajati i komunicirati čak i onda kad je s djetetom sve u redu, kada ne postoji nikakav problem. Roditelji najviše cijene kad učitelji daju specifične detalje i anegdote o njihovom djetetu te kada daju informacije o novim prijateljima koje je dijete steklo, njegovoj imaginaciji tijekom igranja, o tome što dijete najviše govori, koje su mu najdraže igračke, kako napreduje u aktivnostima i slično (URL 1).

Nadalje, prije nego što započne školska godina, učitelji moraju shvatiti da su roditelji vrijedan resurs koji će im biti od velike pomoći, poslati roditeljima pismo u kojem objašnjavaju sve informacije koje bi prije početka godine mogle zanimati roditelje, organizirati redovne roditeljske večeri na samom početku godine kako bi sve odmah krenulo u pozitivnom smjeru. Također, poželjno je da učitelji preko djece roditeljima tjedno šalju upute koje će roditelji potpisati, a čija je svrha da uvijek budu upoznati s eventualnim poteškoćama djeteta i da mogu pravovremeno reagirati. Učitelji i prije početka školske godine mogu posjetiti dom roditelja kako bi izgradili dobre i kvalitetne temelje međusobnog odnosa, a isto mogu učiniti i u sredini školske godine kako bi iznijeli prijedloge. Ako roditelji to žele, učitelji im moraju dati priliku za individualne sastanke i prije početka školske godine, kako bi razgovarali o potrebama djece i kako bi, u skladu s tim, učitelji mogli prilagoditi svoje metode ako je to potrebno. I naposljetku, važno je da učitelji potiču roditelje da bez straha daju svoje prijedloge radi uspostavljanja i održavanja zdravog odnosa (Brooks, 2002).

8. Oblici suradnje u waldorfskim školama

Kako bi se izgradio kvalitetan odnos između učitelja i roditelja, isti se mora izgraditi odmah na početku djetetovog polaska u waldorfsku školu, a pri tome su najvažniji učiteljevo raspoloženje, stav i namjere. Jedan od najboljih pristupa je onaj u kojem učitelji aktivno slušaju svakog roditelja, jer roditelji ne samo da žele da ih netko sluša, nego se žele osjećati prihvaćeno i pozvano u školsku zajednicu. Ono što je isto tako važno je da učitelji roditelje prilikom upoznavanja ne osuđuju i prihvaćaju ih onakve kakvi zaista jesu. Nancy Blanning (URL 1) je u svojem istraživanju ispitivala učitelje koji su dali nekoliko prijedloga za stvaranje kvalitetnog odnosa s roditeljima. Učitelji smatraju kako je važno pozvati roditelje, barem jednom godišnje, u učionicu kako bi vidjeli i razgovarali o tome što se događa. Isto tako, svaki put kad roditelji ostave dijete u školi ili dođu po njih, učitelji bi se trebali potruditi porazgovarati s roditeljima. Učitelji u svakom trenutku moraju biti spremni odgovoriti na pitanja ili moguće brige koje roditelji imaju, a ukoliko postoje neke teme koje zahtijevaju više pažnje, onda se organiziraju privatni razgovori s onim roditeljima kojih se to tiče. Učitelji i roditelji bi trebali imati odnos sličan prijateljskom, a to je moguće ukoliko učitelji, između ostalog, s roditeljima podjele svoja osobna iskustva ili poteškoće s kojima su se susreli kao roditelji, što dovodi do međusobnog povjerenja i stvaranja povezanosti. U tom kontekstu, mogu zamoliti roditelje da opišu iskustva s njihovim djetetom i dati im priliku da opišu svoje dijete u nekoliko rečenica, jer to ne samo da pomaže stvoriti međusobni odnos, nego i učitelju pomaže da upozna svako dijete koje podučava (URL 1).

Roditelji, kad se odluče upisati dijete u waldorfsku školu, moraju biti upoznati s najosnovnijim informacijama o ovoj vrsti škole i njenom načinu rada te moraju snositi dio odgovornosti za rad i ugled škole. Roditelj upisom djeteta u školu postaju članovi roditeljske grupe, jer je aktivno sudjelovanje roditelja u radu škole vrlo poželjno. Iz tog razloga, roditelji se na početku odlučuju za jedne od sljedećih područja rada i timova:

1) Vijeće roditelja koje čine predstavnici roditelja iz svakog razreda. Vijeće sudjeluje u radu škole i raspravama, govori o potrebama roditelja, osmišljava aktivnosti i nudi rješenja za rad škole, organizira radionice i skupove za edukaciju roditelja i slično (URL 2). Vijeće roditelja jedan je od najboljih načina da se roditelji uključe u školovanje svog djeteta. Ako su roditelji zadovoljni s iskustvom koje imaju i ako su dovoljno sigurni u to da ostalim roditeljima mogu preporučiti waldorfsku školu, onda je to jedan od najboljih temelja za daljnji razvoj i napredak škole (Brooks, 2002).

- 2) Grupa za dobrodošlicu i promidžbu koja u središte interesa stavlja odnose s javnošću i dobrodošlice.
- 3) Grupa za fizičke aspekte škole, koja uključuje održavanje prostora unutar i izvan škole, sigurnost, materijale za razna događanja i slično.
- 4) Učlanjenje u Društvo prijatelja waldorfske pedagogije (URL 2).

Savjetodavni roditeljski odbor vrlo je važan u waldorfskim školama. Ono što je od iznimne važnosti je da ti odbori budu osnovani na samom početku te da budu dostupni svim roditeljima i učiteljima koji zajedničkim snagama žele stvoriti zdravu radnu i obrazovnu klimu. U skladu s tim, nerijetko se biraju i roditelji predstavnici određenih razreda koji će sudjelovati u sastancima reprezentirajući svaki razred, što je poželjno i potrebno (Leist, 1980). Iščitavanjem različitih izvora literature o waldorfskim školama, pronađeno je i istaknuto nekoliko glavnih oblika suradnje učitelja i roditelja, a isti će biti prikazani u nastavku.

8.1. Roditeljske večeri

Rudolf Steiner organizirao je roditeljske večeri na kojima je iznosio najvažnije informacije i davao odgovore na brojna pitanja. Ali one su puno više od toga, ponajprije su mjesto na kojem roditelji pružaju potporu i povjerenje učiteljima. Najvažnije misli o suradnji između učitelja i roditelja u waldorfskoj školi iznio je na roditeljskoj večeri održanoj 22. lipnja 1923. godine, pri čemu je istaknuo tri najvažnije obilježja suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi. Prvo obilježje odnosi se na razumijevanje koje bi roditelji trebali imati prema učiteljima, jer, kako on ističe, ako takvo razumijevanje ne postoji, učitelji neće moći obavljati svoj posao onako kako bi trebali. Zatim ističe kako između učitelja i roditelja mora postojati odnos koji se nikako ne smije temeljiti na autoritetu. Kao posljednje obilježje navodi jasnu i razumljivu komunikaciju između učitelja i roditelja (Mäkinen, 2008).

Susreti učitelja i roditelja središte su njihove suradnje. U osam godina školovanja djeteta, učitelji moraju organizirati od 70 do 90 roditeljskih večeri. Tu se radi o susretu učitelja glavne nastave i svih roditelja u isto vrijeme. Međutim, postoje i konzultacije na kojima se susreću učitelj i roditelji samo jednog djeteta te posjeti domu djeteta. Osim toga, učitelji nerijetko obavljaju telefonske razgovore s roditeljima, pišu pisma i e-mailove, ali događa se da se učitelji i roditelji neformalno susretnu na nekim prigodama, bilo da se radi o prigodama unutar ili izvan škole (Mäkinen, 2008).

Roditeljske večeri su jedan od načina da učitelji stvore odnos s roditeljima te se one moraju najaviti odmah na početku školske godine tako da se svi roditelji stignu organizirati. Učitelj koristi tu prigodu kako bi od roditelja saznao imaju li djeca neke probleme ili poteškoće te kako bi stvorio sliku o svakom djetetu. Isto tako, na roditeljskim večerima je vrlo važno da roditelje upozna sa ciljevima koje su do tog trena uspjeli postići i s onim ciljevima koje žele postići u narednom razdoblju (Weichert, 2015). Roditelji, dakle, u svakom trenutku moraju biti upoznati sa svime, ne samo sa napretkom svog djeteta, nego i sa cjelokupnim planom i programom rada, metodama učenja i slično, koji moraju biti otvoreno prikazani i, ukoliko je potrebno, zajednički diskutirani.

Kad je riječ o roditeljskim večerima, na njima dolazi do razmjene informacija, raspravlja se o tome kakva su djeca kod kuće i u školi, pokazuju se učenička djela kao što su slike, crteži, ručni radovi, radne bilježnice i slično. Također, neizbježan je pedagoški dio večeri, koji uključuje predavanje učitelja nakon kojeg slijedi rasprava i eventualna pitanja roditelja. Ukoliko postoji neka situacija koja se mora riješiti, onda je cijela roditeljska večer posvećena tome kako bi se pravovremeno i na najbolji mogući način ta situacija razriješila. Osim toga, učitelji i roditelji dodatno se mogu povezati na zajedničkim radionicama (Mäkinen, 2008).

Ono što je zanimljivo je da se na roditeljskim večerima učitelji i roditelji ne dotiču tema kao što su, primjerice, školski izleti, jer se to smatra gubitkom vremena i o takvim temama se može raspravljati putem pisama ili e-mailova. Isto tako, ne raspravlja se o problemima pojedine djece, nego se to čini u manjim grupama i obično s onim roditeljima kojih se taj problem tiče. Roditeljske večeri su organizirane kako bi bile zanimljive. Nadalje, roditeljske večeri ponekad se održavaju i u domovima roditelja, svaki put u različitom domu, i dobrodošli su svi koji se žele pridružiti. Ono što je pozitivno u tako organiziranim roditeljskim večerima je činjenica da učitelji u tim trenucima ne predstavljaju autoritet, nego zajedno s roditeljima razmjenjuju poglede koji mogu biti korisne u svakodnevnom životu (Weichert, 2015).

Na kraju svake školske godine organiziraju se završne zabave, najčešće kod nekog od roditelja te se na njima ne raspravlja o obrazovanju i nastavnim elementima, nego one služe za uživanje u činjenici da se mogu družiti i raditi nešto zajedno. Na taj način, stvara se zajedničko povjerenje, koje je u waldorfskim školama od iznimne važnosti (Weichert, 2015).

8.2. Roditeljski sastanci i informacije

Poželjno je da roditelji sudjeluju u roditeljskim sastancima na kojima imaju priliku razgovarati s učiteljem i ostalim roditeljima te iznijeti svoje mišljenje o napretku djeteta. Glavna svrha

roditeljskih sastanaka je razgovor o waldorfskom obrazovanju i pružanje informacija o nastavnom procesu, upoznavanje roditelja s napretkom njihovog djeteta, raspravljanje o ciljevima i postignućima. Na roditeljskim sastancima ne razgovara se o problemima koje imaju roditelji ili djeca, nego se to događa na individualnim sastancima koje razredni učitelj organizira kad je to potrebno (URL 2).

Roditelji bi trebali sudjelovati na barem 70% roditeljskih sastanaka, jer u protivnom neće moći pratiti što se događa u nastavi i s njihovim djetetom, a sve to može imati negativne posljedice na razvoj djeteta i na ponašanje koje ono pokazuje u školi. Ako roditelji neprestano zanemaruju svoje obveze, učitelji zajedno s ravnateljem pokušavaju utvrditi razloge toga te u razgovoru s roditeljima pokušavaju donijeti odluku treba li se dijete prebaciti u drugu školu. Kad je riječ o roditeljskim sastancima, najbolje bi bilo održati 3-4 takva sastanka godišnje. Međutim, budući da živimo u ubrzanom svijetu i roditelji su izuzetno zauzeti, javljaju se određeni problemi, a to je da roditelji često izostaju s tih sastanaka (URL 1). Roditelji su često vrlo zauzeti, tako da učitelji moraju naći način da prilagode oblike suradnje vremenu roditelja. Kad se planiraju aktivnosti u waldorfskoj školi, roditelji, njihov posao i slobodno vrijeme moraju biti uzeti u obzir (Brooks, 2002). Sastanci se mogu održavati i navečer ili vikendom, ali to vrijeme je često rezervirano za odmor i obitelj. Stoga se može zaključiti kako je iznimno izazovno pronaći vrijeme koje će odgovarati svim roditeljima (URL 1).

8.3. Posjet roditeljskom domu

Barem jednom godišnje, učitelj se odlučuje na posjet roditeljskom domu. Steiner stavlja naglasak upravo na „put između učitelja i doma roditelja“. U tom smislu, on iskazuje razinu poštovanja koje ima prema domu i obitelji, pri čemu smatra da se u obzir itekako moraju uzeti odnosi koje dijete ima s majkom i ocem te sa cjelokupnom obitelji, zato što svi oni zajedno odrastaju. Ali ističe kako je važno da se obiteljske situacije sagledaju objektivno i bez kritiziranja. Najbolji pokazatelj povezanosti škole i učitelja sa domom i roditeljima vidljiv je u glavnoj ideji waldorfskog obrazovanja, a ta ideja je da učitelji iz promatranja učenika moraju zaključiti koje je pravo obrazovanje za svakog od njih. Steiner upozorava učitelje da uzmu u obzir činjenicu da iza ponašanja djece često stoje njihovi roditelji (Mäkinen, 2008).

Roditelji mogu školi pomoći na razne načine. Primjerice, mogu svoju rodbinu i poznanike informirati o školi, dovesti svoje prijatelje koji imaju mnogo iskustva kako bi zajedno s njima sudjelovali u aktivnostima i radu škole, podržati rad učitelja i naučiti dijete da poštuje svoje učitelje, zatim mogu dolaziti na roditeljske sastanke kako bi razumjeli cjelokupnu waldorfsku

pedagogiju te informirati učitelje o tome koje su interesi njihovog djeteta te što se važno događa u djetetovom životu (URL 2).

8.4. Dani roditelja

Odgoj djece jedan je od glavnih zadataka učitelja i roditelja, a jedino zajedničkim snagama i zajedničkim radom mogu taj zadatak i ostvariti. Zato roditelji u waldorfskim školama vrlo rijetko propuštaju događaje poput konferencija, zabava ili dana roditelja. Dan roditelja održava se jednom godišnje, a njega karakterizira jedan cijeli dan koji roditelji provode u radu i druženju u školi svog djeteta. Oblici njihovog druženja su različiti i uključuju predavanja, sudjelovanje u radnim grupama i zajednički ručak. Što se tiče radnih grupa, njihovi voditelji mogu biti ili učitelji ili netko od roditelja, a sastoje se od aktivnosti slikanja, crtanja, rasprave o važnim pitanjima waldorfske škole, pjevanju te euritmiji. Međutim, važno je naglasiti da u radnim grupama ne sudjeluju svi roditelji odjednom. Dok je jedna grupa roditelja uključena u spomenute grupne aktivnosti, druga grupa roditelja sprema zajednički ručak, na kojem će se nakon svega roditelji okupiti, opustiti i družiti u manje formalnom okruženju (Matijević, 2001).

Nadalje, waldorfska škola roditeljima omogućuje dobrovoljno uključivanje u različite aktivnosti kako bi oni bili aktivni sudionici rada i života škole. U tom kontekstu, korisno je istaknuti još jedan oblik suradnje, a to je pomaganje učiteljima u nastavi. Jedna od posebitosti waldorfskih škola je njihovo njegovanje i slavljenje svetkovina pomoću kojih se učenici povezuju s godišnjim dobima. U waldorfskim školama u Republici Hrvatskoj njeguje se blagdan Svih svetih, Sveti Nikola, Sveta Lucija, Badnjak, Sveta tri kralja, Uskrs, itd. Roditelji imaju priliku zajedno s učiteljima i učenicima sudjelovati u pripremi slavlja. Isto tako, još jedan oblik suradnje u waldorfskoj školi je organizacija poslijepodneva na način da učenici učiteljima i roditeljima predstavljaju nastavni sadržaj koji su naučili, svoje pisane i likovne radove i slično, a svrha navedenog je pružiti roditeljima uvid u ono što djeca uče i rade u školi (Doutlik, 2011).

9. Kvaliteta odnosa učitelja i roditelja

Međuljudski odnosi predstavljaju temelj waldorfske škole. Roditelji u školi dolaze u kontakt sa ljudskim bićima, a ne običnim službenicima, pri čemu i jedni i drugi moraju biti humani i dostojanstveni. Na taj način, razvijaju se oblici zajedničkog rada ne samo učitelja i roditelja, nego i ostalih zainteresiranih sudionika odgojno – obrazovnog procesa. Transparentnost i razumijevanje važne su odrednice donošenja odluka u waldorfskoj školi (URL 2). Za kvalitetan odnos i suradnju, važno je da učitelji upoznaju roditelje, što se može učiniti na različite načine. Učitelji moraju iskreno biti zainteresirani za upoznavanje, i to postavljanjem pitanja o njihovom poslu, hobijima, slobodnim aktivnostima i slično. Na početku sastanaka i konferencija, potrebno je odvojiti malo vremena za opuštanje i za razgovor o nekim promjenama koje su se dogodile, kako između učitelja i roditelja, tako i između roditelja međusobno. Nadalje, učitelji roditeljima mogu dati priliku da zajedno s njima pomažu prilikom organizacije festivala, humanitarnih događaja i slično, i takav zajednički posao može dovesti do prijateljskog razgovora (URL 1). Prilikom upoznavanja sa roditeljima i prilikom cjelokupnog odnosa, učitelji sa informacijama i raspravama koje pružaju roditeljima moraju pokazati kakva je zaista škola koju oni predstavljaju (Mäkinen, 2008).

Temelj kvalitetnog odnosa između učitelja i roditelja je iskrena, jasna i otvorena komunikacija. Zato waldorfska škola mora odvojiti vrijeme i resurse kako bi svoje zaposlenike naučila tome. Personalizirani odnos između učitelja i roditelja povećava društvenu potporu, povezanost sa školom, predanost te povjerenje u waldorfsko obrazovanje. Međutim, kao i u svakom odnosu, i između učitelja i roditelja mogu nastati određeni nesporazumi koji su uobičajeni dio života, htjeli oni to ili ne. Zato je važno da i učitelji i roditelji na najbolji mogući način rješavaju te nesporazume. Neki nesporazumi su nevažni, ali neki su važni, stoga učitelji moraju biti spremni odgovoriti na pitanja i brige roditelja kako bi se isti izbjegli. Ako do nesporazuma i dođe, učitelji i roditelji ga moraju prevladati za dobrobit djeteta, zato što djeca na učitelje gledaju kao na dio obitelji i vrlo su im važni u životu. U waldorfskoj školi djeca imaju priliku pokazati svoju individualnost i ona se na sve moguće načine mora njegovati. Zato je važno da odrasli u njihovom životu, dakle, učitelji i roditelji, surađuju i komuniciraju (Brooks, 2002).

Najčešći razlog zbog kojeg izbijaju nesporazumi u waldorfskoj školi je osjećaj učitelja ili roditelja da ih nitko ne sluša. Zato Rudolf Steiner ističe dvije vježbe koje mogu pri tome pomoći. Prva se odnosi na to da svatko od njih sagleda svoj život i upita se što se to događa između njih i ostalih ljudi u njihovom životu. Ta vježba pojedincima može pomoći da sebe

sagledaju očima drugih ljudi. Druga vježba odnosi se na to da postanu objektivni prema sebi, da sebe sagledaju kao stranca, kako bi odvojili sebe od prošlosti (Brooks, 2002).

Nadalje, ako dođe do konflikta, i učitelji i roditelji moraju biti dovoljno zreli da bi komunicirali i preuzeli odgovornost za svoje riječi i postupke. Ako se učitelji i roditelji međusobno ne mogu dogovoriti, ipak moraju pronaći način da surađuju za dobrobit djeteta, koja nikako ne smije biti zanemarena. U svakom odnosu se događaju konflikti, ali važno je da se isti razriješe, posebice kad se radi o učiteljima i roditeljima, jer je u takvom odnosu dijete u središtu (Brooks, 2002). Konflikti su uobičajeni u svakoj obitelji, a odnos učitelja i roditelja je takav da svi oni čine članove školske obitelji.

9.1. Školske obitelji

Djeca i roditelji postaju članovi te obitelji onog trenutka kada krenu u vrtić, a zatim i u školu. Njihovo pripadanje školskoj obitelji, između ostalog, uključuje financijske doprinose školi. Roditelji plaćaju doprinose prema svojoj procjeni, onoliko koliko žele, s tim da je minimalna visina doprinosa unaprijed određena. Školska obitelj usmjerena je na dobrovoljni rad i zajedničke snage, jer svaki kulturni školski program u waldorfskoj školi zahtjeva pojedince koji će pomagati na različite načine, primjerice, pružajući pomoć oko izrade kostima, prodaje karata, sudjelujući u izradi pekarskih proizvoda ili hrane za različite svečanosti i slično. Isto tako, učitelji i roditelji zajedno prave igračke za djecu, boje zidove, a tim postupcima stvara se pravo okruženje za upoznavanje koje vodi do stvaranja velike zajednice učitelja, roditelja i učenika. Waldorfska pedagogija je zaslužna za je za stvaranje školske obitelji i uključivanje roditelja u istu, zato što se ona ne može zamisliti bez činjenice da roditelji znaju i doživljavaju što i kako njihova djeca uče i rade te ako im i kod kuće pomažu u učenju. Posebnost waldorfske škole vidljiva je i u činjenici da ona predstavlja određenu vrstu obitelji onoj djeci koja pripadaju udomiteljskoj, posvojiteljskoj ili nepotpunoj obitelji (Seitz i Hallwachs, 1997).

9.2. Podrška učiteljima i roditeljima u školi

Škola, kao zajednica, mora podržavati uključenost obitelji djece kao ključni dio škole. Također, važno je da škola učiteljima omogući određenu vrstu obuke kako bi im se pomoglo prilikom suradnje s roditeljima. Učitelji trebaju pomoć prilikom odabira pristupa za učinkovitu dvosmjernu komunikaciju između njih i roditelja te moraju imati dovoljno vremena za planiranje načina za rad s roditeljima, kako bi isti rezultirao većim sudjelovanjem roditelja u životu škole (Brooks, 2002).

Nadalje, potrebno je definirati ulogu učitelja i roditelja na svakoj razini obrazovanja djeteta te poticati različite oblike suradnje. Prvo, waldorfske škole moraju napraviti tzv. hijerarhiju uključenosti roditelja, koja će rangirati posao s djecom kod kuće i sudjelovanje u školskom životu. Drugo, waldorfske škole moraju educirati roditelje kako bi oni uopće mogli sudjelovati u određenim aktivnostima. To je način da se roditelji osjećaju dobrodošlo u školu (Brooks, 2002).

Dužnost učitelja i cjelokupne škole je organizirati programe koji će promovirati filozofiju u čijem se središtu nalazi obitelj. To uključuje obuku kojom će se učitelji osposobiti za kvalitetnu i uravnoteženu komunikaciju s roditeljima. Također, potrebno je stvoriti akcijski tim pri Vijeću roditelja koji će razviti programe za povećanje uključenosti obitelji i zajednice u život škole. Još jedan alat kojim se waldorfska škola može koristiti su godišnje ankete za roditelje, a koji služe za dobivanje informacija o tome u koje bi programe roditelji još htjeli uključiti svoju djecu, imaju li neke nove ideje ili ciljeve koje žele postići, na koji način je moguće unaprijediti suradnju i ojačati povezanost obitelji i škole i slično. Nadalje, moguće je održati otvoreni forum na kojem će roditelji postavljati pitanja, što omogućuje učiteljima da se upoznaju sa mogućim problemima koje roditelji imaju sa školom. U identifikaciji problema može pomoći i roditeljsko savjetodavno vijeće koje će provoditi ankete i intervjue s roditeljima. I naposljetku, kao jedan od najvažnijih programa je program mentorstva. U tom programu povezuju se obitelji djece koja pohađaju waldorfsku školu te oni zajedničkim snagama rade na razvoju i napretku škole (Brooks, 2002).

10. Prikaz istraživanja suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi

Doutlik (2014) je u svojem istraživanju ispitala stavove roditelja o suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi. 69 roditelja ispunjavalo je upitnik, a istraživanje je provedeno u zagrebačkoj i riječkoj waldorfskoj školi. Rezultati pokazuju kako većina roditelja voli dolaziti na roditeljske sastanke na kojima imaju priliku slobodno izražavati svoje mišljenje. Isto tako, većina roditelja, njih 91,3% smatra da su, zahvaljujući predavanjima i seminarima koji se organiziraju za roditelje, dobro informirani o ciljevima i načelima waldorfske pedagogije. Rezultati ukazuju na svečanosti kao roditeljima najdraži oblik suradnje, jer se svi međusobno druže, učenici pokazuju svoje sposobnosti, uratke i sl., što je jedan od načina da roditelji dobiju uvid u sadržaj i način učenja svoje djece.

Jedna od specifičnosti waldorfske škole u odnosu na državne, kad je riječ o suradnji učitelja i roditelja, je posjet roditeljskom domu. Rezultati istraživanja pokazuju kako roditelji učenika koji pohađaju državne škole nisu bili previše zainteresirani za takav oblik suradnje, dok roditelji učenika u waldorfskoj školi, njih 82,6% slažu se s tim da bi roditelji često trebali posjećivati roditeljski dom učenika kako bi vidjeli u kojim uvjetima dijete živi i odrasta, kako bi uspostavili bliži odnos s roditeljima te kako bi u ugodnoj atmosferi razgovarali o učeniku i njegovim postignućima. Isto tako, učitelj na taj način ima priliku upoznati učenika u drugom okruženju (Doutlik, 2014).

Budući da se u waldorfskoj školi kao jedan od oblika suradnje prakticiraju brojne radne akcije, istraživanjem se ispitivao stav roditelja i o tome, a rezultati su pokazali kako se 78,3% roditelja rado odaziva na takve akcije, dok je ostali postotak roditelja neodlučan, što ne znači da se nikako ne žele uključiti. Nadalje, istraživanje je pokazalo kako je 89,8% roditelja jako dobro informirano o svim događajima koji se organiziraju u školi. Primjerice, zagrebačka waldorfska škola roditelje obavještava na način da jednom tjedno šalje tzv. zeleno pismo u kojem se nalaze obavijesti o planovima, događanjima i sl., kako bi roditelji uvijek bili informirani i kako bi u što većem broju sudjelovali u događanjima (Doutlik, 2014).

Roditelji, sudionici spomenutog istraživanja, svjesni su da je dobra suradnja između njih i učitelja izrazito važna za cjelovit razvoj njihove djece. Također, svjesni su da je važno aktivno sudjelovati u obrazovanju djece i ističu kako se u waldorfskoj školi osjećaju kao partneri učiteljima. Kao što je ranije u ovom diplomskom radu navedeno, povjerenje je jedan od najvažnijih temelja suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi, a roditelji u ovom

istraživanju zadovoljni su s međusobnom razinom povjerenja te u tom kontekstu ističu i kvalitetnu komunikaciju, koja je svakako dvosmjerna. Zadovoljstvo roditelja waldorfskom školom leži i u tome što ona svojim načinom rada zaista potiče cjelovit razvoj učenika i omogućuje im stjecanje kompetencija koje možda ne bi stekli u državnoj školi, a mogu ih koristiti u daljnjem životu (Doutlik, 2014).

Istraživanje o odnosu i suradnji učitelja i roditelja u waldorfskoj školi provela je i Nancy Blanning, s time da su uzorak njenog istraživanja činili učitelji. Ona je ispitivala učitelje o njihovom odnosu i suradnji s roditeljima, a rezultat njihovih odgovora su bogati podaci i iskustva o odnosu učitelja i roditelja. Učitelji su kao najčešće oblike suradnje naveli roditeljske sastanke, konferencije učitelja i roditelja, individualne sastanke, telefonske razgovore, posjete domovima te sudjelovanje roditelja na festivalima i rođendanskim zabavama, kao manje formalnim oblicima suradnje. Pri tome se nameće važno pitanje, a to je kako u takvim oblicima suradnje stvoriti povjerenje i partnerstvo učitelja i roditelja. Učitelji naglašavaju kako svaka interakcija između njih i roditelja mora sadržavati međusobni interes, toplinu i želju da jedni drugima daju svoje dragocjeno vrijeme, a sve se to mora dogoditi na samom početku njihovog odnosa. Kvaliteta susreta učitelja i roditelja je važnija od oblika suradnje, a svaki od njih je koristan u različitim situacijama. Primjerice, roditeljski sastanci održavat će se u situacijama kada roditelji žele dobiti informacije o obrazovanju u waldorfskim školama, dok se odnos s roditeljima i cjelokupnom obitelji djeteta najbolje gradi na individualnim sastancima (URL 1).

Mäkinen (2008) je proveo istraživanje koje se sastojalo od dvije razine. Prva razina uključivala je upitnik koji su ispunjavali roditelji učenika waldorfske škole, a druga razina obuhvaćala je dva intervjua čiji su sudionici bili Godi Keller i Hilde Lengali. Upitnikom su se pomoću 16 tvrdnji prikupljali podaci o iskustvima i mišljenjima roditelja o roditeljskim večerima koje se organiziraju kao jedan od oblika suradnje učitelja i roditelja u waldorfskim školama, a uzorak je činilo 75 ispitanika. Rezultati ukazuju kako ispitanici imaju povjerenja u kompetencije učitelja te kako nemaju problema s time da učitelj govori više od ostalih sudionika na roditeljskim večerima. Međutim, na temelju odgovora ispitanika, Mäkinen (2008) je izdvojio nekoliko važnih točaka koje zahtijevaju poboljšanje ili na koje bi se daljnja istraživanja trebala fokusirati. Te točke odnose se na tvrdnje: „svi su dobrodošli da se izjasne, postoje konflikti i ozbiljne nesuglasice, atmosfera je ohrabrujuća, vodimo dobre rasprave, možemo razgovarati i o teškim temama te pitanja su odgovorena, a problemi riješeni“ (Mäkinen, 2008: 46). Autor je navedeno objasnio ističući kako više od 20% roditelja smatra kako se ponekad na roditeljskim večerima ne mogu svi sudionici slobodno izražavati, barem kad je riječ o teškim temama te

kako atmosfera večeri nije uvijek ohrabrujuća. Isto tako, smatraju kako postoje konflikti i nesuglasice i kako nisu uvijek sva pitanja odgovorena i svi problemi riješeni. Njihovi odgovori upućuju na elemente koje je potrebno poboljšati, a to su razgovor, slušanje i razumijevanje tijekom održavanja roditeljskih večeri (Mäkinen, 2008).

Drugu razinu istraživanja činili su intervjui čiji su sudionici bili Godi Keller i Hilde Lengali. Godi Keller je norveški pedagog koji održava predavanja za učitelje i roditelje u waldorfskim školama, kako bi im približio bogatstva waldorfske pedagogije i naučio ih najboljim načinima pristupanja djetetu. Njegovi savjeti fokusiraju se na to kako izvući najbolje iz djeteta te kako pomoći djetetu da razvije svoje potencijale, smatrajući pri tome da ih svako dijete ima te da svoje potencijale mora upoznati. Druga sudionica istraživanja, Hilde Lengali, članica je Udruge waldorfskih roditelja i tijekom svoje karijere posvetila se pronalasku novih načina aktiviranja školskih zajednica, načina za sprječavanje sukoba i pružanje podrške školama i njenim sudionicima. Istraživačka pitanja relevantna za temu suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi su: „Može li suradnja osnažiti društvenu dobrobit u školskoj zajednici?“ i „Kako upoznati roditelje?“ Godi Keller je u intervjuu ukazao na to da waldorfski učitelji često mogu biti nesigurni u temelje waldorfske pedagogije, a ako nisu sigurni u ono što rade i zašto to rade, slušanje roditelja i uvažavanje njihovih briga bit će im teže. Hilde Lengali je, u kontekstu suradnje, istaknula važnost samopouzdanja roditelja, njihovog međusobnog uključivanja i podsjećanja da su svi oni jednako važni za dobrobit školske zajednice. Uz to, Hilde Lengali ukazala je na važnost rane komunikacije kako bi sva pitanja roditelja bila odgovorena. Odgovori sudionika intervjua upućuju na jednu od glavnih značajki suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi, a to je dvosmjerna komunikacija. Godi Keller je istaknuo kako otvorena i iskrena komunikacija učitelja i roditelja omogućuje međusobno razumijevanje i put prema napretku. Učitelji i roditelji kao sudionici komunikacije moraju biti jednaki, jer stajalište učitelja da oni kao stručnjaci znaju sve, a roditelji ne rezultira njihovim međusobnim udaljavanjem i jednosmjernom komunikacijom, koja u okruženju waldorfske škole nije poželjna, budući da može postati prepreka optimalnom razvoju djeteta (Mäkinen, 2008).

I naposljetku, korisno je prikazati istraživanje komparativnog karaktera u čijem se fokusu nalazi problematika zajedništva u školi i to iz perspektive učenika državnih i waldorfskih škola. Problem istraživanja je ispitati kako učenici državnih i waldorfskih škola doživljavaju školsko zajedništvo, koje u kontekstu ovog istraživanja podrazumijeva pozitivna iskustva u odnosima između učenika, njihovih roditelja, učitelja i ostalih sudionika u školi, primjerice, brigu, poštovanje, podršku, suradnju, prijateljske odnose i brojne druge elemente. Uzorak istraživanja

činilo je 256 učenika viših razreda iz pet osnovnih škola na području Zagreba i Rijeke. Cjelokupni uzorak činilo je 68 učenika waldorfskih škola u Zagrebu i Rijeci te 188 učenika iz dvije državne škole u Zagreb i jedne u Rijeci. Istraživanje je provedeno u školskoj godini 2014./2015. pomoću upitnika pod nazivom *Profil škole kao brižne zajednice*. Rezultati istraživanja pokazuju kako učenici waldorfskih škola iznadprosječno odgovorili na gotovo sve tvrdnje, za razliku od učenika državnih škola koji su na tvrdnje odgovorili uglavnom prosječnim procjenama. Jedan od zaključaka istraživanja Buterin Mičić (2016) je da učenici waldorfskih škola u većoj mjeri školu vide kao mjesto u kojem zajedništvo postoji i potiče se obzirom na sve uključene elemente, kao što su međusobno poštovanje, prijateljski odnosi, briga, podrška i slično. Također, potrebno je istaknuti i poseban odnos između nastavnika i učenika, zato što su nastavnici odgovorni i za akademski uspjeh učenika, ali i za njegov cjelokupni razvoj, kao što je u ovom diplomskom radu nekoliko puta naznačeno. Oni svoje učenike moraju dobro upoznati, uzimati u obzir njihove želje i potrebe i voditi ih prema razvoju, a da bi to učinili, moraju stvoriti prisan odnos s učenicima. Do takvog odnosa dovode česti i bliski susreti, a i činjenica da tijekom svih osam godina školovanja dijete prati isti nastavnik. Osjećaju zajedništva doprinosi i to što, za razliku od državnih škola u kojima dominira frontalna nastava, učenici waldorfskih škola sudjeluju u zajedničkim aktivnostima i imaju puno više prilika za socijalizaciju i stvaranje osjećaja zajedništva. Budući da se u fokusu ovog rada nalazi suradnja učitelja i roditelja u waldorfskoj školi, neizostavno je istaknuti rezultate navedenog istraživanja koji se odnose na to da su za stvaranje osjećaja zajedništva zaslužni i roditelji, odnosno njihova suradnja s učiteljima, čime se još jednom ukazuje na njenu važnost. Roditeljska uloga u školi je vrlo važna i njihove potrebe su uvijek uvažene, a isto tako imaju puno prilika za održavanje bliskih kontakata s učiteljima. Učitelji nerijetko posjećuju roditeljski dom učenika, budući da oni dijele odgovornost za odgoj djeteta, pa je samim tim neizostavno raspravljati o cjelovitom razvoju djeteta u opuštenijoj i manje formalnoj atmosferi. I naposljetku, kad je riječ o tome brinu li roditelji o sigurnosti učenika i iskazuju li poštovanje prema nastavnicima, i učenici waldorfskih i državnih škola istaknuli su kako je u njihovim školama takvo ponašanje često zastupljeno (Buterin Mičić, 2016).

11. Zaključak

Waldorfska škola zajednica je učenika, učitelja i roditelja. Učitelji i roditelji svojim zajedničkim snagama ostvaruju njene glavne ciljeve, a njihovu suradnju obilježava povjerenje, razumijevanje, potpora, međusobno poštovanje i dvosmjerna komunikacija. U waldorfskoj školi specifično je to što isti učitelj prati dijete tijekom prvih osam godina školovanja, što rezultira time da jako dobro upozna svakog učenika, ali i njihove roditelje. Ono što je vrlo važno je da se međusobno potpomažu i to na način da roditelji svoje dijete kod kuće potiču na izvršavanje školskih obveza i pomažu im u tome, kako bi učiteljima olakšali njihov posao u školi. Također, neizostavno je naglasiti kako se odnos učitelja i roditelja mora uspostaviti odmah na početku djetetovog polaska u školu i potrebno ga je održavati sve do kraja djetetovog školovanja, jer je to najbolji način da se interes djeteta stavi na prvo mjesto, da se potakne cjelokupni razvoj djeteta te da se ostvare svi postavljeni ciljevi, čime će se povećati uspješnost waldorfske škole i njenih sudionika. Najčešći oblici suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi su roditeljski sastanci, informacije, roditeljske večeri, posjet roditeljskom domu i dani roditelja. U kontekstu suradnje djeluje i Vijeće roditelja koje sudjeluje u raspravama, ukazuje na potrebe koje imaju roditelji, nudi prijedloge i rješenja za rad škole, organizira skupove za edukaciju roditelja i sl. Waldorfske škole veliki naglasak stavljaju na suradnju, pridaju joj jednaku važnost kao što pridaju bilo kojem drugom aspektu takve vrste obrazovanja. Bogatstvo toga leži u činjenici da je na taj način djeci olakšano ne samo usvajanje sadržaja i stjecanje znanja i vještina, nego i prilagodba na školu u kojoj su oni samo jedni od članova velike obitelji. Suradnja između učitelja i roditelja puno je više od ranije spomenutih oblika. To je način da se učitelji i roditelji međusobno upoznaju, da pronađu najbolje načine za ostvarivanje odgojnih ciljeva i cjelokupni razvoj djeteta, da kroz sve godine školovanja zajedno budu uz dijete ne samo na putu prema uspjehu, nego i na putu na kojem će ono upoznati samo sebe.

12. Popis literature

Bakota, R. (2007), *Rudolf Steiner*. Zagreb: Sipar.

Bezić, Ž. (1999), Waldorfska pedagogija. *Crkva u svijetu*, 34 (4): 437 – 449.

Brooks, S. (2002), Establishing Successful and Healthy Teacher and Parent Relationship in Waldorf Schools, Disertacija, New Hampshire: Antioch New England Graduate School.

Buterin Mičić, M. (2016), Škola kao brižna zajednica: istraživanje perspektive učenika državnih i waldorfskih škola., U: Težak, D. i Bilić, V. (Ur.), *Odnosi u školi: prilozi za pedagogiju odnosa*, Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Carlgren, F. (1991), *Odgovori ka slobodi: pedagogija Rudolfa Steinera: slike i izvješća iz međunarodnog pokreta waldorfskih škola*. Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju.

Damjanić, I. (2015), Alternativne škole, Završni rad, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

Doutlik, K. (2011), Suradnja roditelja i učitelja u waldorfskoj školi, *Škola, odgoj i učenje za budućnost*: 71 – 80.

Doutlik, K. (2014), Stavovi roditelja o suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi, *Školski vjesnik*, 64 (4): 531-552.

Doutlik, K. (2015), Status medija u waldorfskoj školi, *Medijska istraživanja: znanstveno – stručni časopis za novinarstvo i medije*, 21 (1): 101-119.

Hrelja, V. (2019), Vodič za roditelje: što želimo da naši roditelji znaju o waldorfskoj školi, Rijeka: Osnovna waldorfska škola.

Jagrović, N. (2007), Sličnosti i razlike pedagoških načela Marije Montessori, Rudolfa Steinera i Celestina Freineta. *Školski vjesnik*, 56 (1-2): 65-77.

Keller, G. (2017), *Sa srcem u školi: udžbenik pedagogije za roditelje*. Zagreb: Institut za waldorfsku pedagogiju.

Koren, K. (2018), Waldorf, Montessori, Freinet i Summerhill pedagoški pristupi u kontekstu suvremenog odgoja i obrazovanja, Diplomski rad, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.

Leist, M. (1980), Parent Participation in the Life of a Waldorf School. *Erziehungskunst*.

Ljubetić, M. (2013), *Partnerstvo obitelji, vrtića i škole: vježbe, zadatci, primjeri*. Zagreb: Školska knjiga.

Mäkinen, E. (2008), *Developing Collaborative Parent – Teacher Practises in Steiner Waldorf Schools*, Master Thesis, Norway: Rudolf Steiner University College.

Maleš, D. (1996). Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole. *Društvena istraživanja*, 5 (1): 75-88.

Matijević, M. (2001), *Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb: Tipex.

Murić, M. (2016), *Partnerstvo roditelja i škole*, Diplomski rad, Pula: Sveučilišta Jurja Dobrile.

Rečić, M. (2006), *Kako mogu surađivati sa školom*. Đakovo: Tempo.

Rosić, V. i Zloković, J. (2003), *Modeli suradnje obitelji i škole*. Đakovo: Tempo.

Rosić, V. (2005), *Odgoj, obitelj, škola*. Rijeka: Žagar.

Seitz, M. i Hallwachs, U. (1997), *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*. Zagreb: Educa.

Starčević, K. (2019), *Steinerov pristup odgajanju glave, srca i ruku*, Završni rad, Rijeka: Učiteljski fakultet u Rijeci.

Weichert, C. (2015), „Taking an interest – the bridge between parents and teachers“, Sažetak predavanja, Dresden.

Zidić, L. (2016), *Praksa u waldorfskim školama*, Završni rad, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

INTERNETSKI IZVORI

URL 1: Nancy Blanning, *Healthy Practices with Parents-Results from Surveys of Teachers and Parents*, dostupno na:

<https://www.waldorfearlychildhood.org/uploads/Best%20Practices%20With%20Parents.pdf>

(13.03.2021.)

URL 2: Osnovna waldorfska škola u Rijeci (2018./2019.), „Vodič za roditelje učenika osnovne waldorfske škole u Rijeci“, dostupno na: <http://os-waldorfska-ri.skole.hr/roditelji>

(18.03.2021.)

URL 3: Waldorfska škola u Zagrebu, „O udruzi roditelja i učitelja waldorfske škole u Zagrebu“, dostupno na: <https://www.waldorfska-skola.com/hr/dodatne-informacije/wuz-udruga-roditelja-i-ucitelja-waldorfske-skole-u-zagrebu> (12.05.2021.).

URL 4: Waldorfska škola u Zagrebu, „Dokumenti: školski godišnji kurikulum 2019-2020“, dostupno na: <https://www.waldorfska-skola.com/hr/o-nama/dokumenti> (12.05.2021.).

URL 5: Waldorfska škola u Rijeci, dostupno na: <https://waldorf-rijeka.hr/> (21.06.2021.).

URL 6: Školski kurikulum Osnovne waldorfske škole u Rijeci za školsku godinu 2020./2021., dostupno na: <https://waldorf-rijeka.hr/dokumenti/> (21.06.2021.).

URL 7: Waldorfska škola u Zagrebu, dostupno na: <https://www.waldorfska-skola.com/hr/nastavni-program/strani-jezici> (04.09.2021.)

13. Sažetak

Suradnja učitelja i roditelja u waldorfskoj školi

Suradnja učitelja i roditelja jedna je od najvažnijih stanica na putu prema obrazovnom uspjehu i cjelokupnom razvoju djeteta. Budući da su obitelj i škola glavna okruženja u kojima dijete školske dobi provodi svoje vrijeme, njihova komunikacija i povezanost su neizostavni. Oblici suradnje su mnogobrojni i svi oni u središte interesa stavljaju dijete i njegovu dobrobit. Posebnost alternativnih škola leži u individualnom pristupu svakom učeniku i u odgovoru na njegove interese i potrebe. Waldorfske škole predstavljaju zajednicu učitelja, roditelja i učenika. Učitelji i roditelji na raspolaganju imaju oblike suradnje koji se razlikuju od oblika suradnje u državnim školama. Tako u waldorfskim školama, osim uobičajenih roditeljskih sastanaka i informacija, postoje roditeljske večeri na kojima se iznose najvažnije informacije i traže odgovori na relevantna pitanja. Zatim posjeti roditeljskom domu kao jedan od manje formalnih oblika suradnje, a koji omogućuje povezivanje učitelja ne samo s roditeljima, nego sa cijelom obitelji učenika. Dani roditelja u waldorfskim školama prilika su za zajednički rad i druženje učitelja, roditelja, učenika te svih sudionika odgojno – obrazovnog procesa. Aspekt suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi pravi je primjer načina na koji se zajedničkim snagama interes djeteta može staviti na prvo mjesto, sve s ciljem njegovog cjelokupnog razvoja. Waldorfske škole imaju brojne posebnosti, a suradnja učitelja i roditelja svakako je jedna od njih.

Ključne riječi: suradnja, roditelji i učitelji, waldorfske škole

Parent – Teacher Collaboration in Waldorf Schools

Parent – teacher collaboration is one of the most important stations on the path to educational success and the overall development of children. Since family and school are the main environment in which school-age child spends their time, communication and connection between them are indispensable. There are numerous forms of collaboration and each and every one of them has to put the child and his well-being in the center of interest. The peculiarity of alternative schools lies in the individual approach to students and in the response to his interests and needs. Waldorf schools represent a community of teachers, parents and students. Forms of collaboration between teachers and parents in waldorf schools are different than those in public schools. In Waldorf schools, in addition to the usual parent-teacher individual and collective meetings, there are parent-teacher evenings where the most important informations are

presented and most important questions are answered. Teacher visits the parental home as one of the less formal forms of collaboration, which allows him to connect not only with the parents, but with the whole student's family. Parent's day in Waldorf schools are an opportunity for teachers, parents, students and all the other participants of educational process to work together and socialize. The aspect of parent-teacher collaboration in Waldorf schools is a real example of the way in which the interest of children can be put first, all with the aim of his overall development. Waldorf schools have many special features and parent – teacher collaboration is certainly one of them.

Key words: collaboration, parents and teachers, Waldorf schools